

**UCHWAŁA NR XXXV/451/2021
RADY MIEJSKIEJ W TOSZKU**

z dnia 24 listopada 2021 r.

**w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Toszek
na lata 2022-2025"**

Działając na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 1-3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach oraz po przeprowadzeniu konsultacji społecznych z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wniosek Burmistrza Toszka

**Rada Miejska w Toszku
uchwala, co następuje:**

- § 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Toszek na lata 2022-2025" w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.
- § 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Toszka.
- § 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego i wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2022 r.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Toszku

Tadeusz Kobiernik

Załącznik do uchwały Nr XXXV/451/2021
Rady Miejskiej w Toszku
z dnia 24 listopada 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY TOSZEK NA LATA 2022-2025

**OPRACOWANIE:
Jakub Danielski**

SIERPIEŃ 2021

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy ..	17
5.2.1. Charakterystyka gminy.....	21
5.2.2. Historia miasta Toszek.....	22
5.3. Dziedzictwo materialne Gminy Toszek.....	23
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	45
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	45
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	47
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	48
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	52
5.6. Dziedzictwo niematerialne	58
5.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	61
5.8. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	62
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT.....	63
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	65
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	69
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	71
9.1. Dotacje.....	71
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	74
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu.....	76
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	77
10. Podsumowanie.....	78
11. Bibliografia.....	79
12. Spis tabel, rysunków i zdjęć	80
3. Załącznik	82

1. Wstęp

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Toszek na lata 2022-2025 (dalej: „GPOnZ”) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. GPOnZ określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm., dalej „ustawa”) oraz wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zostaje przyjęty przez radę miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata organ wykonawczy gminy przedstawia organowi stanowiącemu sprawozdanie z wykonania określonych w nim zadań.

GPOnZ to opracowanie uzupełniające do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnoszą się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miejsko-wiejskiej Toszek na lata 2014-2017, który został przyjęty Uchwałą nr XXXIX/419/2013 r. Rady Miejskiej w Toszku z dnia 20 listopada 2013 r. oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miejsko-wiejskiej Toszek na lata 2018-2021 przyjętego Uchwałą nr XLV/370/2018 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 26 marca 2018 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ustawa precyzuje zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce¹

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa, która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju*”;

- **Art. 6 ust. 1:** „*Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju*”; **ust. 2:** *Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym*”;

- **Art. 86:** „*Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa*”;

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „*zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska*”.

¹ <https://isap.sejm.gov.pl/>

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. *W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków*”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** *„Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.*

– **Art. 22:** *„1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89**, który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”;

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 741);

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219 z późn. zm.);

• **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn. zm.);

- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2020 r. poz. 1990 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 z późn. zm.);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Przy planowaniu i wykonywaniu prac konserwatorskich przy zabytkach, należy brać pod uwagę następujące zasady współczesnej doktryny konserwatorskiej, których stosowanie powinno również obowiązywać władze samorządowe:

- 1) *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) maksymalne poszanowanie oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) minimalna niezbędna ingerencja (powstrzymywanie się od działań niekoniecznych);
- 4) zasada, zgodnie z którą należy usuwać to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów;

7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Powyższe zasady dotyczą m.in. konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów, jak również pracowników samorządowych zajmujących się ochroną zabytków, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków, poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), zwana „SOR”, została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzmocnieniu spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1. Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

– Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2. Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

– Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (dalej: „SRKS”) (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, zwana „SRKS”, została przyjęta uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

- 1) Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez:
 - usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
 - rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- 2) Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez:
 - tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
 - ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
 - umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
- 3) Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez:
 - wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
 - rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

– **Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego** – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.

– **Niepodległa** – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.

– **Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych** – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– **Program Klub** – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– **Rozwój Czytelnictwa** – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach tego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– **Rozwój turystyki kulturowej** – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Toszek wynikające z dokumentów na poziomie:

- 1) wojewódzkim: Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2030”, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+;
- 2) powiatowym: na poziomie powiatu gliwickiego nie ma obecnie obowiązujących dokumentów, które powiązane są z zabytkami. Obecnie trwają prace nad Strategią Rozwoju Powiatu Gliwickiego na lata 2021-2035.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w w/w dokumentach.

• Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2030”

Strategia rozwoju województwa śląskiego „Śląskie 2030” została przyjęta Uchwałą nr VI/24/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 19 października 2020 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”, uchwalonej przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 r. i stanowi piątą edycję tego kluczowego dokumentu określającego cele rozwoju regionu oraz instrumenty ich realizacji w perspektywie roku 2030.

Wizja rozwoju województwa śląskiego: województwo śląskie będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku.

Na podstawie określonej wizji rozwoju wyznaczono obszary priorytetowe, cele strategiczne i cele operacyjne, a następnie określono kierunki działań do roku 2030.

W ramach celu strategicznego D – województwo śląskie regionem sprawnie zarządzanym, wyznaczono cele operacyjny wraz z kierunkami działań, które powiązane są z dziedzictwem kulturowym:

Cel operacyjny: Aktywna współpraca z otoczeniem i kreowanie silnej marki regionu.

Kierunki działań:

- organizacja flagowych wydarzeń biznesowych, naukowych, sportowych, kulturalnych promujących województwo i wykorzystujących unikatowe atuty regionu;
- ochrona, promocja oraz podnoszenie atrakcyjności miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej, stanowiących „wizytówki” regionu.

Dla operacjonalizacji Strategii wypracowano grupę przedsięwzięć stanowiących zbiór typów projektów, zadań i aktywności samorządu województwa, m.in.: projekt: Turystyczne Śląskie. Zakres przedsięwzięcia:

- popularyzacja rozpoznawalności i dalszy rozwój marki Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego i Szlaku Orlich Gniazd;
- upowszechnienie wiedzy na temat unikalnej wartości historycznej i kulturowej Podziemi Tarnogórskich wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO;
- rozwój turystyki biznesowej i przemysłu wielkich wydarzeń;
- popularyzacja i rozwój infrastruktury służącej turystyce pielgrzymkowej i turystyce sentymentalno-kulturowej;
- rozwój turystyki bez barier oraz rozwój bezpieczeństwa na szlakach turystycznych.

Nie wskazano obiektów z terenu Gminy Toszek.

• **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021**

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie śląskim na lata 2018-2021 został przyjęty Uchwałą nr V/50/14/2018 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 19 marca 2018 r. Program ten jest czwartym Programem opieki nad zabytkami w województwie śląskim. Pierwszy program obejmował lata 2006–2009, następnie opracowano jego aktualizację – na lata 2010- 2013 i 2014-2017.

Przedmiotem Programu są wszystkie obiekty zabytkowe niezależnie od form ochrony, jakimi są objęte. Program obejmuje obszar województwa śląskiego w granicach administracyjnych. Głównym celem Programu jest poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączenie zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Program określa warunki włączania obiektów zabytkowych w procesy gospodarczego rozwoju województwa przy pomocy zróżnicowanych podmiotów gospodarczych.

W Programie sformułowano następującą misję: harmonijny krajobraz kulturowy oraz autentyzm materialnego i niematerialnego dziedzictwa jest czynnikiem budowy kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego województwa oraz promocji regionu w kraju i na świecie, aby misja ta została zrealizowana, konieczne jest podjęcie działań związanych z z materią zabytków i kompetencją społeczną. Temu służą wyróżnione dwa cele strategiczne programu:

Cel strategiczny I – Zachowanie dziedzictwa kulturowego i włączenie go w procesy gospodarcze.

Cel strategiczny II – Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.

Dla pierwszego celu strategicznego sformułowano trzy cele operacyjne:

Cel operacyjny I.1 – Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.

Cel operacyjny I.2 – Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.

Cel operacyjny I.3 – Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.

Dla drugiego celu strategicznego sformułowano dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny II.1 – Upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami.

Cel operacyjny II.2 – Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.

Do realizacji celów wyznaczono kierunki działań.

• **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+ został przyjęty Uchwałą nr V/26/2/2016 przez Sejmik Województwa Śląskiego dnia 29 sierpnia 2016 r. Dokument powstał w wyniku przeprowadzonej w 2013-2016 r. aktualizacji Planu z 2004 r. wraz z jego częściową zmianą z 2010 r.

Plan poprzez jego ścisłe powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” stanowi kluczowy element zintegrowanego planowania strategicznego. Plan 2020+ określa podstawowe elementy układu przestrzennego, ich zróżnicowanie i wzajemne relacje. Cele polityki przestrzennej województwa określone w Planie 2020+ dotyczą gospodarczego wzrostu i innowacyjności, metropolizacji, zapewnienia spójności społecznej i ekonomicznej oraz ochrony naturalnych zasobów środowiska i kształtowania krajobrazów kulturowych.

W Planie omówiono bardzo szczegółowo obszar ochrony krajobrazów kulturowych. Województwo śląskie jest obszarem o wyjątkowym, zróżnicowanym i bogatym dziedzictwie kulturowym. Zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno materialne, jak i niematerialne, mają szczególne znaczenie w zachowaniu tożsamości regionu, kształtowaniu atrakcyjności gospodarczej i turystycznej województwa. Specyficznym dziedzictwem okresu industrializacji (od XVIII do XX w.), podkreślającym odrębność i wyjątkowość krajobrazu kulturowego regionu, są historyczne obiekty i zespoły zabudowy związane z górnictwem węgla kamiennego, wydobywaniem i przetwórstwem metali kolorowych, jak kopalnia cynku i srebra oraz hutnictwem żelaza.

Głównym celem utworzenia listy najcenniejszych obiektów jest objęcie ich skuteczną ochroną przed wszelkimi ingerencjami, które mogą naruszyć integralność dzieła architektonicznego czy urbanistycznego, a w konsekwencji prowadzić do jego degradacji czy destrukcji. W skład obszaru ochrony krajobrazów kulturowych wchodzi gminy, na terenie których zlokalizowane są poszczególne elementy dziedzictwa, wyróżniono tutaj m.in. Gminę Toszek.

Wśród wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa, cel 3 jest ściśle związany z dziedzictwem kulturowym regionu:

3. Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Dla powyższego celu przyjęto następujące kierunki polityki przestrzennej:

3.1. Ochrona zasobów środowiska.

3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich.

3.3. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich.

Wskazano między innymi kierunek działania:

Kierunek 3.2. Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich:

- kształtowanie atrakcyjnych terenów mieszkaniowych o wysokiej jakości rozwiązań urbanistyczno-architektonicznych;
- kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających wspólne spędzanie czasu i integrację społeczności lokalnych;
- zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazu, charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji;
- kształtowanie terenów zieleni miejskiej pełniących funkcje rekreacyjne, zdrowotne, estetyczne i przyrodnicze;
- kształtowanie systemu zielonych pierścieni wokół miast w oparciu o lasy, parki i tereny otwarte;
- rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej;
- rekultywacja, rewitalizacja i kształtowanie terenów zdegradowanych (w tym przemysłowych, powojennych, pokolejowych) z wykorzystaniem ich na tereny o funkcjach komercyjnych i publicznych (ekologicznych, turystycznych, kulturowych, usługowych i społeczno-gospodarczych);
- gospodarowanie wodami opadowymi ukierunkowane na spowolnienie odpływu ze zlewni (system mikro – i małej retencji).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

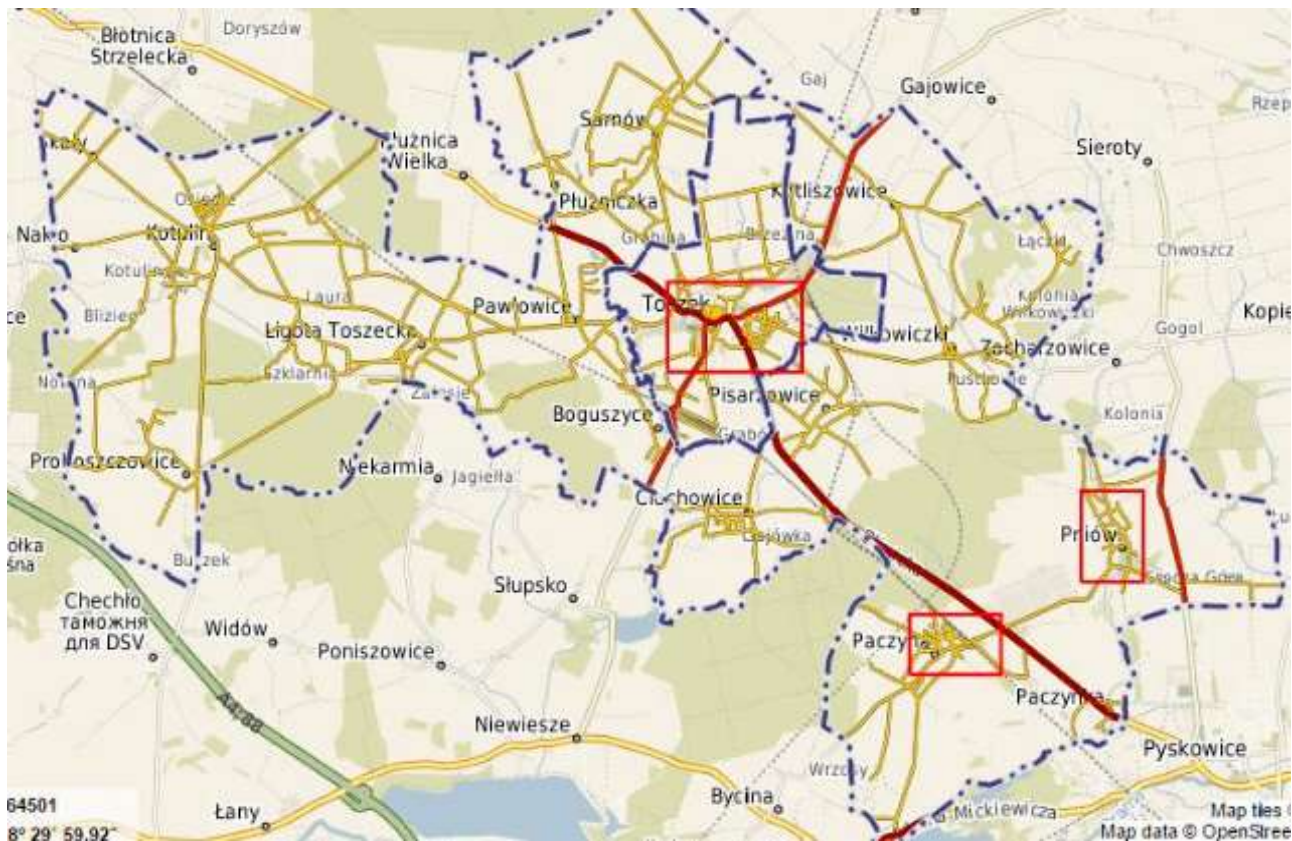
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

• Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Toszek do roku 2023

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Toszek do roku 2023 został przyjęty Uchwałą nr XXXIV/277/2017 przez Radę Miejską w Toszku dnia 29 maja 2017 r.

W celu stworzenia kompleksowego programu rewitalizacji przedstawiono dokładną diagnozę, opis wizji stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji, cele rewitalizacji oraz opis przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Obszar wyznaczony do rewitalizacji zlokalizowany jest w granicach miasta Toszek oraz w obrębie Sołectw: Paczyna i Pniów, co zostało przedstawione na rysunku poniżej.

Rysunek nr 1. Obszar wyznaczony do rewitalizacji

Obszary rewitalizacji wyznaczone zostały na podstawie analizy wskaźnikowej zidentyfikowanych obszarów kryzysowych w sferze społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej i środowiskowej, jak również na podstawie badania ankietowego, spotkania warsztatowego oraz konsultacji społecznych. Wyodrębnione obszary charakteryzują się wysokim nasyceniem negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, co w konsekwencji skutkuje zdegradowaniem funkcji społecznych i gospodarczych, zmniejszeniem potencjału w sferze działalności i aktywności społeczności lokalnej oraz degradacji infrastruktury mieszkaniowej oraz przestrzeni publicznej. Obszar rewitalizacji obejmuje 5% powierzchni gminy (poniżej 20%) oraz zamieszkały jest przez 20% populacji gminy ogółem (poniżej 30%).

Wizja wyprowadzenia obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego (planowany efekt rewitalizacji): „Toszek - gmina turystyki kulturowej”, jako miejsce zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego, opartego na wartościach dziedzictwa kulturowego i potencjału turystycznego. Poprzez pobudzenie społeczne i gospodarcze, spowodowane rozwojem turystyki kulturowej nastąpi poprawa wizerunku obszarów

wyznaczonych do rewitalizacji oraz zwiększenie poziomu aktywizacji i integracji społeczno-gospodarczej, związanej bezpośrednio z rozwojem przestrzennym, infrastrukturalnym oraz ochroną środowiska naturalnego.

Misją Gminy Toszek, umożliwiającą kompleksową i efektywną rewitalizację, jest: aktywizacja i integracja społeczności lokalnej w ujęciu poprawy sytuacji ekonomicznej, zawodowej i społecznej oraz rewitalizacja przestrzeni publicznych w celu wykreowania bezpiecznego i atrakcyjnego miejsca dla mieszkańców, turystów oraz pozostałych interesariuszy Gminy Toszek.

Realizację Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Toszek zaplanowano w formie trzech kierunków interwencji (dziedzin strategicznych). W obszarze ochrony i opieki nad zabytkami wskazano na:

1) Kierunek interwencji (obszar problemowy): Sfera społeczna.

Cel strategiczny: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz aktywizacja i integracja społeczno-kulturalna mieszkańców.

Cel operacyjny: Aktywizacja oraz integracja społeczno-kulturalna i promocja zaangażowania społecznego wśród osób zamieszkujących obszar zdegradowany.

2) Kierunek interwencji (obszar problemowy): Przestrzeń i infrastruktura.

Cel strategiczny: Zwiększenie estetyki, użyteczności i funkcjonalności przestrzeni publicznych atrakcyjnych turystycznie oraz budynków mieszkalnych wraz z przestrzenią okalającą, z zachowaniem walorów naturalnych i środowiskowych oraz dziedzictwa kulturowego miejscowości.

Cele operacyjne:

- Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej i kulturalnej na obszarze rewitalizowanym.
- Zagospodarowanie i modernizacja obszarów o szczególnym znaczeniu kulturowym i turystycznym.

Ponadto w Programie opisano infrastrukturę turystyczną, stan dziedzictwa kulturowego i zabytków, krajobraz kulturowy oraz strefy ochrony konserwatorskiej.

• Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych dla Miasta i Gminy Toszek

Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych dla Miasta i Gminy Toszek został opracowany w 2005 r. Wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Program współpracy z organizacjami pozarządowymi

Gmina Toszek od lat współpracuje z organizacjami pozarządowymi. Corocznie uchwalany jest Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie określający w szczególności formy, zasady i kierunki wzajemnej współpracy. Celem głównym Programu jest kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i rozwiązywanie problemów społecznych w środowisku lokalnym poprzez budowanie harmonijnej i partnerskiej współpracy pomiędzy samorządem a organizacjami działającymi na terenie gminy.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Toszek

Obowiązującym dokumentem jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Toszek przyjęte Uchwałą nr XXVIII/195/2016 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 30 listopada 2016 r. wraz z przyjętym Studium uchwalono zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Toszek, przyjętego Uchwałą nr XLI/393/02 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 10 października 2002 r. zmienionego Uchwałą nr XX/259/08 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 30 września 2008 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego,

ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

Studium wytycza kierunki kształtowania i realizacji polityki przestrzennej w Gminie Toszek. Tworzy też bazę informacyjną o przestrzeni, umożliwiając koordynację planowania strategii rozwoju społecznego i gospodarczego w zgodności z uwarunkowaniami środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz zasadami kształtowania ładu przestrzennego w mieście i gminie. W rozdziałach Studium poświęconych środowisku kulturowemu, w sposób wyczerpujący i szczegółowy, omówiono zasób i stan dziedzictwa kulturowego miasta i gminy. Zostały zebrane w grupy obiekty zabytkowe i elementy krajobrazu kulturowego objęte różnymi formami ochrony prawnej oraz inne obiekty z różnych względów znaczące dla historii i kultury każdej miejscowości wchodzącej w skład gminy: stanowiska archeologiczne, zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, zabytki architektury i budownictwa, zabytkowe zespoły architektoniczne, zabytki przemysłu i techniki, zabytkowe zespoły i elementy zieleni kształtowanej (aleje, cmentarze, parki), przydrożne rzeźby, krzyże i kapliczki niekubaturowe oraz miejsca pamięci narodowej.

W dalszym ciągu Studium określono wnioski i wytyczne konserwatorskie dla obszarów i obiektów chronionych. Ustalono strefy ochrony konserwatorskiej i określono zasady postępowania w każdej ze stref:

- Strefa „A” – pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej – wyznaczono w obrębie miejscowości: Kotliszowice, Ligota Toszecka, Paczyna, Pniów, Toszek. Strefą tą objęto obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z ich bezpośrednim otoczeniem. Obejmuje obszary szczególnie wartościowe, o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, do bezwzględnego zachowania; podejmowanie wszelkich prac w obrębie strefy wymaga wcześniejszych uzgodnień i akceptacji ze strony Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- Strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej, zachowanych elementów zabytkowych – objęto zachowane wartościowe założenia przestrzenne zespołów folwarcznych oraz szczególnie wartościowe układy ruralistyczne z zachowaną pierwotną zabudową. Wyznaczono ją w obrębie miejscowości: Ciochowice, Kotulin, Pawłowice, Pisarzowice, Płużniczka, Pniów, Proboszczowice. Ochronie podlegają zasadnicze elementy historycznego rozplanowania, charakter i skala zabudowy; w strefie obowiązuje podporządkowanie w zakresie gabarytów i skali nowej zabudowy, skali zabudowy tradycyjnej; wszelkie uzupełnienia zabudowy, remonty, modernizacje i przebudowy winny być uzgodnione z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach. Ustalenia konserwatorskie dla strefy „B” obejmują również obowiązek zachowania historycznych linii zabudowy oraz przekroju ulic i zadrzewienia z historycznym podziałem na działki budowlane;

- Strefa „E” – ekspozycji – została określona we wsiach: Kotulin, Ligota Toszecka, Pniów. Strefa ochrony widoku sylwety wsi i charakterystycznych jej fragmentów (z wyznaczonych miejsc i punktów widokowych oraz odcinków tras komunikacyjnych). Wszelka nowo powstająca zabudowa kubaturowa w strefie (także kształtowanie wysokiej zieleni) powinna posiadać odpowiednią skalę oraz gabaryty nie zagrażające ekspozycji widokowej zespołów zabudowy o wartościach kulturowych;

- Strefa „K” – teren objęty ochroną konserwatorską, obejmuje historycznie ukształtowane formy pokrycia terenu, w szczególności zieleni o wartościach przyrodniczych wraz z obiektami architektonicznymi, podlegające ochronie poprzez utrzymanie ukształtowania i ustalonych elementów oraz ograniczenie swobody przekształceń obszaru;

- Strefa „W” – ochrony archeologicznej, w obrębie miejscowości Ciochowice, którą objęto grodzisko średniowieczne wraz z najbliższym otoczeniem. Obejmuje tereny o rozpoznanej zawartości reliktywów archeologicznych, podlegających ochronie konserwatorskiej; na jej obszarze istnieje zakaz wszelkiej działalności budowlanej, nie związanej bezpośrednio z rewaloryzacją terenu. W szczególności zaleca się utworzenie stref „W” ochrony archeologicznej w rejonie nasilonego występowania stanowisk w Kotliszowicach, Kotulinie, Wilkowiczkach, Ciochowicach, Ligocie Toszeckiej oraz Toszku;

- Strefa „OW” – ścisłej ochrony archeologicznej obejmuje tereny o stwierdzonej zawartości reliktywów archeologicznych podlegających formalnie ochronie konserwatorskiej. W strefie tej znajduje się wielokulturowe stanowisko archeologiczne położone na górze zamkowej, obejmującego teren zamku oraz zbocze wschodnie – nr C/932/68. Na terenie starego miasta w Toszku strefa ochrony archeologicznej

„OW” oraz strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej „A” – wyznaczone są w pokrywających się granicach. Na terenie strefy „OW” obowiązuje wymóg nadzoru archeologicznego nad wszystkimi pracami ziemnymi związanymi z inwestycjami (np. zmiana nawierzchni, prowadzenie lub remonty sieci podziemnych, wykopy pod fundamenty i inne). Na obszarze strefy „OW” wszelka działalność inwestycyjna musi być dokonywana pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. W razie stwierdzenia reliktywów archeologicznych wszelkie prace budowlane i ziemne powinny być przerwane, a teren udostępniony do badań archeologicznych. Ich wyniki powinny decydować o możliwości kontynuowania prac, ewentualnie o ich zaniechaniu i zmianie projektów. Na obszarach strefy „OW” należy unikać lokalizowania inwestycji wielkokubaturowych i wymagających szczególnych warunków posadowienia (np. palowanie). Przy projektowaniu sieci infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, ogrzewczej, gazowej itp. należy preferować rozwiązania techniczne zmniejszające udział robót ziemnych w prowadzeniu instalacji, stosować w miarę możliwości kanały zbiorcze.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy jako jedną z preferencji polityki przestrzennej władz samorządowych wymieniają ochronę, rekonstrukcję i rewaloryzację budynków objętych ochroną konserwatorską oraz poprawę standardów wyposażenia tej zabudowy. Podkreśla się szczególną rolę zamku toszeckiego w kreowaniu życia kulturalnego gminy.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, którą należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Krajobraz kulturowy Gminy Toszek został ukształtowany przez czynniki historyczne, geograficzne i przyrodnicze. Największe znaczenie wśród nich miały następujące elementy:

- położenie geograficzne – dorzecze Odry, dobre gleby i warunki klimatyczne sprzyjały rozwojowi rolnictwa, skutkowało powstawaniem osad rolniczych (obfitość obiektów o charakterze dworskim i rezydencjonalnym; założenia ruralistyczne);
- położenie przy głównym europejskim szlaku komunikacyjnym (Via Regia) stworzyło warunki do powstawania grodów i osad handlowych o charakterze miejskim (zamek, średniowieczny miejski układ urbanistyczny);
- burzliwa historia Śląska, który po wymarciu polskich Piastów, przechodził w kolejnych wiekach pod panowanie czeskie, austriackie a w końcu pruskie i niemieckie, doprowadziła do przenikania się wpływów i kultur, co znalazło wyraz w obyczajach, sztuce i kulturze dawnych pokoleń;
- II wojna światowa – działania wojenne nie przyniosły co prawda wielkich zniszczeń, następstwem wojny były natomiast zmiany ustrojowe i administracyjne – nowy porządek powojenny skutkowało wymianą ludności oraz zmianami własnościowymi obiektów;
- przemiany ustrojowe w Polsce zapoczątkowane w 1989 r. – ich konsekwencją stała się komunalizacja i prywatyzacja części zabudowy, przywrócenie samodzielności decyzyjnej i kompetencji władzom samorządowym, przystąpienie do Wspólnoty Europejskiej, co otworzyło nowe możliwości finansowe i organizacyjne w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Z miastem związani są zasłużeni medycy, dla których Toszek był miejscem urodzenia. Pierwszy z nich to Johann Wendt (1777-1845) – niemiecki lekarz pediatra, nauczyciel akademicki związany z Uniwersytetem

Wrocławskim, rektor tej uczelni w latach 1823-1824, który zmarł we Wrocławiu; autor wielu prac naukowych z dziedziny medycyny. Drugim jest Ludwig Guttmann (1899-1980) – niemiecki lekarz neurolog pochodzenia żydowskiego, który rozpoczynał karierę jako sanitariusz w szpitalu w Królewskiej Hucie, a po studiach medycznych we Wrocławiu, został dyrektorem wrocławskiego szpitala żydowskiego. W związku z ogarniającym Niemcy nazizmem, na początku 1939 r. wyemigrował do Wielkiej Brytanii. Początkowo, jako obywatel niemiecki, nie mógł praktykować i zajmował się pracą naukową. W 1944 r. powierzono mu zadanie stworzenia oddziału dla paraplegików – inwalidów wojennych z drugiej wojny światowej, dla których opracował nowatorskie metody rehabilitacji. Był inicjatorem igrzysk paraolimpijskich. Za swoje zasługi otrzymał tytuł szlachecki z rąk królowej brytyjskiej. Zmarł w Aylesbury, Wielka Brytania².

5.2.1. Charakterystyka gminy³

Gmina Toszek jest gminą miejsko-wiejską położoną w zachodniej części województwa śląskiego, w obrębie rolniczego zaplecza Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego. Gmina wchodzi w skład powiatu gliwickiego, sytuując się w jego północnej części. Od północy graniczy z gminą Wielowieś, od południa z gminą Rudziniec, a od wschodu z miastem Pyskowice. Zachodnia granica Gminy Toszek pokrywa się z granicą województw: śląskiego i opolskiego.

W skład gminy wchodzi miasto Toszek – siedziba gminy oraz 14 sołectw: Boguszyce, Ciochowice, Kotulin, Kotliszowice, Ligota Toszecka, Paczyna, Paczynka, Pawłowice, Pisarzowice, Płużniczka, Pniów, Sarnów, Proboszczowice, Wilkowiczki. Niesołeckie miejscowości (przysiółki) leżące na terenie Gminy Toszek: Bliziec, Brzezina, Grabina, Grabów, Kopanina, Kotulinek (Kotulin Mały), Wilkowiczki-Las, Laura, Łączki, Nakło, Paczynka (osada), Skąły, Sroczka Góra, Szklarnia, Wrzosey, Zalesie oraz Osiedle Oracze.

Gmina Toszek posiada dobrze rozwiniętą infrastrukturę komunikacyjną, poprzez rozwiniętą sieć dróg transportu kołowego oraz kolei żelaznych. Przez Toszek przebiega droga krajowa nr 94, która łączy Strzelce Opolskie z aglomeracją górnośląską, co stanowi ważną trasę tranzytową. Największe znaczenie komunikacyjne ma oddalona o 10 km autostrada A4.

Według podziału geomorfologicznego Polski obszar Gminy Toszek jest usytuowany w południowo-zachodniej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej, w obrębie makroregionu Wyżyna Śląska i mezoregionu Chełm (część północno-zachodnia gminy) oraz makroregionu Nizina Śląska i mezoregionu Kotlina Raciborska (część środkowa i południowa gminy). Pod względem krajobrazowym obszar gminy można scharakteryzować jako równinny. Jedynie w części północnej krajobraz i rzeźba terenu stają się bardziej urozmaicone, gdzie występuje pasmo wzniesień (Pagóry Sarnowskie) o wysokościach sięgających ok. 300 m n.p.m. Wzniesienia te przecinane są dolinami, którymi płyną ciek wodne. Pod względem geologicznym omawiany obszar położony jest w obrzeżeniu płn.-zach. części Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Cały obszar Gminy Toszek należy do zlewni Odry.

Na obszarze Gminy Toszek nie występują obszary prawnie chronione poza obiektami uznanymi za pomniki przyrody, których jest siedem: lipa drobnolistna w Wilkowiczkach, buk pospolity w Toszku, trzy dęby szypułkowe w Toszku oraz dwa jesiony wyniosłe w Toszku.

² Gminny program opieki nad zabytkami gminy miejsko-wiejskiej Toszek na lata 2014-2017, Pracownia Dokumentacji Zabytków ALMA

³ <https://toszek.pl/138/153/charakterystyka.html>

5.2.2. Historia miasta Toszek⁴

Historia Gminy Toszek sięga epoki kamiennej, o czym świadczą znaleziska archeologiczne. Odkryte monety rzymskie na wzgórzu zamkowym pozwalają przypuszczać, że prowadziła tędy jedna z dróg „bursztynowego szlaku”. Fragmenty naczyń znalezione na wzgórzu zamkowym potwierdzają hipotezę o istnieniu w tym miejscu osady z IV i V w. Początki grodu datuje się na IX/X w.

Pierwsza wzmianka o Toszku pojawiła się w dokumencie papieża Innocentego II z dnia 7 lipca 1136 r., który zatwierdzał daniny, jakie arcybiskup Jakub z Gniezna otrzymał ze Śląska i okolic Bytomia. Papież Innocenty II potwierdził w 1201 r. posiadłość dla klasztoru św. Wincentego, w tym kościół św. Piotra usytuowany na wzgórzu w „Tossecz”.

W 1163 r. Śląsk został przekazany jako odrębne księstwo braciom: Bolesławowi Wysokiemu (panującemu nad Dolnym Śląskiem i Opolszczyzną) i Mieszkowi z dynastii Piastów. Po śmierci Bolesława kraina opolska, a wraz z nią ziemia toszecka, przypadły jego bratu Mieszkowi Raciborskiemu (1201-1211), a następnie synowi Kazimierzowi (1211-1229), w którego otoczeniu znajdował się kasztelan Jakub z Toszka. Kasztelan toszecki w imieniu Księcia zarządzał całym terenem należącym do zamku toszeckiego. Obszar kasztelanii pokrywał się z obszarem archiprezbiteriatu i obejmował 21 parafii.

W latach 1201-1281 kasztelania toszecka stanowiła część państwa górnośląskiego. Władysław Opolski podzielił zaokrąglony Górny Śląsk pomiędzy synów na cztery małe księstwa. Kasztelania toszecka znalazła się na obszarze księstwa kozielsko-bytomskiego. W 1356 r. po śmierci ostatniego księcia kozielsko-bytomskiego, ziemia toszecka przeszła do księstwa cieszyńskiego. Na zamku rezydował Mikołaj Kiczka.

Toszek otrzymał prawa miejskie prawdopodobnie około 1235 r. Dokument z 24 lipca 1321 r. mówiący o „Stefanie, wójcie Toszka” potwierdza fakt, że Toszek na pewno był miastem, bowiem wójt sprawował urząd w mieście założonym na prawie niemieckim. W 1346 r. władzę w Toszku sprawował burmistrz z radą miejską.

W okresie swojej świetności Toszek posiadał mennicę bijącą trakteaty, kwartniki i grosze z herbem miasta, papiernię, hutę szkła, browar, gorzelnię, młyny oraz wyłaczarnię oleju.

W 1327 r. książę Władysław Bytomski (1277-1352) złożył hołd lenny królowi Czech i od tego momentu Toszek znajdował się pod zwierzchnictwem czeskim i dzielił losy polityczne Śląska. W 1526 r. zginął bezpotomnie król Czech i Węgier Ludwik II Jagiellończyk (1506-1526), a tym samym na tronie Czech zasiadł arcyksiążę austriacki Ferdynand Habsburg. W ten sposób Toszek przeszedł pod panowanie Habsburgów. Miasta nie ominęły liczne klęski – najazdy Tatarów i Husytów, pożary oraz epidemie. W 1677 r. pożar zniszczył większą część miasta. Od 1742 r. Toszek znajdował się w państwie pruskim, pod niemiecką nazwą „Tost”. Kolejny wielki pożar zniszczył miasto w 1833 r. W okresie międzywojennym, wynik plebiscytu 1921 r. zdecydował o pozostaniu Toszka w Niemczech. Podczas II wojny światowej w marcu 1945 r. miasto zajęły wojska sowieckie. Następnie Toszek przyłączono do Polski.

⁴ <http://www.toszek.pl/141/156/historia.html>

5.3. Dziedzictwo materialne Gminy Toszek⁵

W myśl ustawy za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

• Układ urbanistyczny miasta

Układ urbanistyczny miasta Toszek wpisany jest do rejestru zabytków. Zachował się średniowieczny układ urbanistyczny centrum miasta, z czworobocznym Rynkiem położonym centralnie, z którego wybiegają prostopadle pary ulic lub ulice pojedyncze. Ulica Zamkowa, wychodząca z płn.-zach. naroża Rynku wiodła do zamku. Pośrodku, wyłożonego kostką betonową i zagospodarowanego kilkoma klombami placu stoi figura św. Jana Nepomucena (1725 r.) na wysokim postumencie. Klasycystyczny ratusz (1836 r.), usytuowany szczytowo, znajduje się w pierzei wsch. Rynku. Zachowany układ parcel z budynkami frontowymi od rynku i oficynami przy ulicach równoległych. Na zachód od rynku znajduje się kościół parafialny oraz zamek – na wzgórzu, oddzielonym fosą. Na południe od miasta kościół cmentarny.

Zdjęcia nr 1, 2. Rynek w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

⁵ Ibidem

Zdjęcie nr 3. Widok na rynek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcie nr 4. Widok na cały rynek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcie nr 5. Widok na Urząd Miasta w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcie nr 6. Ratusz w Toszku, Zdjęcia nr 1, 2. Rynek w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 7. Fosa przy zamku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

• Układy ruralistyczne

Ciekawie prezentują się zróżnicowane układy ruralistyczne wsi ziemi toszeckiej. Dominuje układ przestrzenny ulicówki (Sarnów) i wielodrożnicy (Pisarzowice). Obok nich występują także owalnica, przekształcona w wielodrożnicę (Paczyna) oraz rzadziej spotykana na Śląsku – szeregówka nadbrzeżna (Boguszyce) i regularna, zwarta wielodrożnica, wykształcona, być może, z szeregowki nadbrzeżnej (Ciochowice). W większości wsi dominantami funkcjonalnymi i kompozycyjnymi były: kościół oraz zespół majątku dworskiego, z pałacem lub dworem, zespołem zabudowy folwarcznej a często także, z okazałym parkiem. Rozplanowanie wsi pozostało na ogół czytelne, największe niekorzystne przekształcenia nastąpiły w zabudowie siedzib szlacheckich.

- Architektura obronna

Zdjęcia nr 8, 9. Zamek w Toszku – budynek bramny, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 10. Zamek w Toszku – baszta, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Najbardziej znanym obiektem zabytkowym ziemi toszeckiej jest zespół zamkowy. Ruiny zamku w Toszku usytuowane są na wzgórzu na zachód od starego miasta. Zamek wzniesiony został na przełomie XIV i XV w. w miejscu XII-wiecznego grodu drewnianego. Budowla przechodziła burzliwe koleje losu – zniszczona w wyniku nawały husyckiej, odbudowana została w latach 1433-1480 przez księcia opolskiego Przemysława, po raz kolejny została odbudowana po pożarze i przekształcona w rezydencję nowożytną przez Kaspera hr. Colonnę w latach 1650-1666. W późniejszych latach zamek stanowił własność Posadowskich i Adolpha v. Eichendorffa, ojca poety Josepha. Od czasu pożaru w 1811 r. pozostaje w ruinie. Zamek gotycki, z elementami renesansowymi i barokowymi, na nieregularnym rzucie o owalnym narysie murów. Zachował się budynek bramny i budynek mieszkalny z istniejącą basztą północną oraz stajnią, a po stronie wschodniej – nowożytne fortyfikacje na rzucie trapezu z czterema bastcjami, bramą i pozostałościami wcześniejszej fosy. Przy bramie, połączony z bastcją, znajduje się tzw. „dom burgrabiego”.

Zdjęcie nr 11. Zamek w Toszku – mury, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 12, 13. Zamek – budynek bramny, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcie nr 14. Zamek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcie nr 15. Tablica informacyjna przy zamku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

• Architektura sakralna

Budownictwo sakralne reprezentują kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej wraz z plebanią w Toszku, kaplica cmentarna (obecnie kościół) pw. Św. Barbary w Toszku, kaplica pw. św. Anny w Ligocie Toszeckiej, kościół pw. Św. Marcina w Paczynie (obecnie nieistniejący, na którego miejscu stoi nowa budowla) wraz z drewnianą dzwonnica w Paczynie oraz kościół pw. św. Michała Archaniola w Kotulinie.

W Pniowie pierwotnie znajdował się drewniany kościół wzniesiony w 1506 r., który spłonął dnia 13 lutego 1956 r. Na jego miejscu znajduje się nowa świątynia pw. św. Wacława.

W tej grupie znajduje się kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku. Pierwotny wzniesiony po 1163 r. przez premonstratensów wrocławskich. Obecny zbudowany ok. 1450 r., gruntownie przekształcony w latach 1713-1715 z fundacji Johanna Dietricha v. Peterswald. Kościół to późnogotycka, zbarokizowana, trójnawowa, sklepiona bazylika z emporami i pseudotranseptem oraz wydłużonym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium i dostawioną w 1860 r. wieżą. Wewnątrz bogate wyposażenie z XVIII i XIX w.

Zdjęcia nr 16, 17. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 18, 19. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 20, 21. Ambona i ołtarz główny w kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Zdjęcia nr 22, 23. Ołtarze boczne w kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Drugą budowlą sakralną Toszka jest późnobarokowy kościół cmentarny pw. św. Barbary, zbudowany z fundacji hr. Fr. Kotulińskiego, między 1720 a 1750 r. Kościół uległ spaleniowi w 1833 r., a odbudowany został w 1849 r. Budowla sklepiona, prezentuje ciekawy rzut, z prostokątną nawą i trójlistną częścią wsch.

Zdjęcia nr 24, 25. Kościół pw. świętej Barbary w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Warto wspomnieć również kościoły i kaplice znajdujące się w okolicznych wsiach: barokową kaplicę św. Anny w Ligocie Toszeckiej, która powstała dzięki fundacji wyżej wspomnianego hr. Kotulińskiego, kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Kotulinie – wzniesiony przez budowniczego Śliwkę z Zabrze w latach 1909-1911, w miejscu starego, zniszczonego pożarem, kościół pw. św. Marcina w Paczynie – obecny, wybudowany w 1931 r., wg projektu bytomskiego architekta Ehla, przejął część barokowego wyposażenia pierwotnej świątyni, po której pozostała tylko drewniana dzwonnica z 1679 r.

Zdjęcia nr 26, 27. Kaplica pw. św. Anny w Ligocie Toszeckiej, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 28, 29. Kaplica pw. św. Anny w Ligocie Toszeckiej, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 30, 31. Kościół pw. św. Marcina w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 32. Dzwonnica i kościół pw. św. Marcina w Paczynie, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Warto wspomnieć o klasztorze sióstr Boromeuszek w Toszku. Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Karola Boromeusza powstało we Francji w XVII w. dla niesienia miłosiernej posługi ludziom chorym, ubogim i potrzebującym. W XIX w. przybyły na Śląsk, do Nysy, Siostry ze Zgromadzenia św. Karola Boromeusza dotarły do Toszka w 1901 r. W 1911 r., przy głównej drodze w Toszku, (obecnie ul. Strzelecka) w pobliżu kościoła ewangelickiego (ruiny tego kościoła zostały rozebrane w latach 80-tych) zbudowany został Dom św. Józefa dla Sióstr Boromeuszek. Od tego czasu elewacja zewnętrzna budynku praktycznie się nie zmieniła. Na dachu nadal widnieje metalowy krzyż, mury są szare. Obecnie budynek dawnego klasztoru tylko częściowo związany jest z kościołem.

Zdjęcia nr 33, 34. Dom Bractwa Strzeleckiego w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

Kościółom często towarzyszą cmentarze oraz zabudowania i obiekty pomocnicze – plebanie, zabudowania gospodarcze, a także przydrożne krzyże i kaplice, często poświęcone popularnemu na Śląsku świętemu – Janowi Nepomucenowi, który jak wierzą, strzegł przed powodzią.

Zdjęcia nr 35, 36, 37. Kapliczki w Ciochowicach, Piszczowicach i w Wilkowiczach, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku

• Cmentarze

Cmentarze jako przestrzenie ukształtowane według reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

W Toszku, oprócz katolickiego cmentarza parafialnego, istnieje także cmentarz komunalny, dawniej ewangelicki. W miejscowościach Paczyna i Pniów znajdują się cmentarze rzymsko-katolickie. Cmentarz przykościelny znajduje się także w Kotulinie.

Zdjęcie nr 38. Cmentarz parafialny w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 39. Cmentarz parafialny w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 40. Cmentarz rzymsko-katolicki w Pniowie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 41. Cmentarz rzymsko-katolicki w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcia nr 42, 43. Cmentarz przykościelny w Kotulinie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

W Toszku znajduje się cmentarz żydowski, który mieści się przy ul. Wielowiejskiej. Założony w 1 poł. XIX w., zniszczony podczas II wojny światowej. Cały kirkut otoczony jest kamiennym murem. Na cmentarzu pochowani są Żydzi z Toszka i okolicznych miejscowości. Zachowało się osiem stojących macew, o zróżnicowanej symbolice przedstawień.

Zdjęcia nr 44, 45. Cmentarz żydowski w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

- **Zespoły dworskie i pałacowe**

Zespoły dworskie i pałacowe stanowią zawsze obiekty atrakcyjne pod względem architektonicznym, często odznaczają się okazałymi gabarytami i wyszukaną formą, wyróżniając się na tle typowego budownictwa wiejskiego. Na terenie Gminy Toszek znajduje się ich kilka, niestety ich obecny wygląd nie przypomina dawnych, świetnych rezydencji. Pozostałości tego rodzaju obiektów znajdujemy w Paczynie, Kotulinie, Kotliszowicach i Pniowie.

Klasycystyczny dwór w Paczynie powstał ok. 1820 r. Prostokątna, dwutraktowa budowla z osiową sienią i salonem ogrodowym, połączona jest z dwiema oficynami. We wnętrzach zachowały się pozostałości klasycystycznego wystroju. Dworowi towarzyszą zabudowania dworskie, tworząc wraz z nim zespół zabudowy. Obiekty mocno zaniedbane, znajdują się w bardzo złym stanie technicznym.

Zdjęcie nr 46. Dwór w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Pałac w Pniowie wybudował generał H.B. von Gröling w 1770 r. Barokowa budowla była rozbudowywana w XIX w. Wzniesiono ją na rzucie prostokąta, z sienią na osi, była dwuipółtraktowa, w części pomieszczeń sklepiona. Pałac otoczony był parkiem krajobrazowym, którego istotnym elementem kompozycyjnym była przecinająca teren parkowy rzeka. Na terenie parku znajdowało się mauzoleum rodu v. Gröling. Pałac został uszkodzony w trakcie działań wojennych w 1945 r. Pozostaje w stanie ruiny.

Zdjęcie nr 47. Ruiny pałacu w Pniowie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Pałac w Kotliszowicach zbudowany został w 1861 r. w stylu eklektycznym, wokół niego zachowały się pozostałości parku krajobrazowego i zabudowań gospodarczych.

Zdjęcia nr 48, 49. Pałac w Kotliszowicach, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Wśród zachowanych budowli rezydencjonalnych wymienić należy neogotycki pałacyk w Kotulinie – dziś siedzibę szkoły podstawowej oraz Domu Bractwa Strzeleckiego w Toszku, który mieści się przy ul. Strzeleckiej, obecnie jest nieużytkowany i jest w bardzo złym stanie.

Zdjęcia nr 50, 51. Pałac w Kotulinie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

- **Zabudowa mieszczańska**

Toszecki rynek stanowi centralny punkt układu urbanistycznego miasta. Klasycystyczny ratusz usytuowany jest nietypowo, we wsch. pierzei placu. Budowla klasycystyczna, pierwotna wzniesiona w 1767 r. Obecna, z 1836 r., góruje nad rynkiem monumentalną fasadą z parą narożnych wież. Obszerny prostokątny plac okala zwarta zabudowa złożona z kamienic mieszczańskich, wzniesionych po pożarze miasta w 1833 r. W części centralnej placu znajduje się barokowa figura św. Jana Nepomucena 1725 r.

Dookoła Rynku oraz przy ulicach z nim sąsiadujących wznosi się zabudowa z poł. XIX w. - 1 poł. XX w. Budynki w układzie kalenicowym, w większości dwukondygnacyjne (często podpiwniczone) i parterowe (przy ulicach sąsiadujących z Rynkiem), murowane, tynkowane, nakryte dwuspadowymi dachami krytymi ceramiczną dachówką. Detal bardzo skromny, najczęściej ograniczony do gzymsów wieńczących i gzymsów międzykondygnacyjnych oraz taśmowych opasek okiennych. W części budynków detal całkowicie zlikwidowany w efekcie remontów. Otwory okien i drzwi często w zmienionych kształtach, ze stolarką w większości współczesną, bez zachowania pierwotnych podziałów.

Rynek otrzymał główną nagrodę w konkursie na Najlepszą Przestrzeń Publiczną Województwa Śląskiego w 2007 r., organizowanym corocznie przez Marszałka Województwa Śląskiego.

Zdjęcia nr 52, 53. Zabudowa Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 54. Zabudowa Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

Zdjęcie nr 55. Figura św. Jana Nepomucena na Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski

• Parki i zieleń kształtowana

Jednym z najciekawszych przyrodniczo miejsc położonych w Gminie Toszek jest Las Fazaniec, rozciągający się na północnym-wschodzie od miasta i obejmujący swym zasięgiem 64,6 ha. Teren ten ukształtowany w 1848 r. jako miejsce hodowli bażantów. Wkrótce obszar ten stał się ulubionym miejscem spacerów mieszkańców Toszka. W 2009 r. na terenie lasu urządzono ścieżkę dydaktyczną, popularyzującą walory przyrodniczo-historyczne lasu. Bardziej typowymi elementami zieleni komponowanej są tradycyjnie cmentarze, nierzadko z ciekawymi okazami starodrzewu oraz dawne parki dworskie i pałacowe, które niestety, przez wiele lat pozbawione pielęgnacji, straciły kompozycję i znaczną część walorów estetycznych.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Toszek znajduje się 37 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie Gminy Toszek

Lp.	Miejscowość	Adres	Przedmiot ochrony	Zakres ochrony	Nr rejestru, województwo
1	Pniów		pałac barokowy	obiekt i przyległe założenie parkowe	291/60 katowickie
2	Paczyna		obora		297/60 katowickie
3	Paczyna		oficyna dworska (zach.)		298/60 katowickie
4	Paczyna		dwór	obiekt wraz z najbliższym otoczeniem	299/60 katowickie
5	Paczyna		dzwonnica drewniana		300/60 katowickie R.307/50 śląsko-dąbrowskie
6	Ligota Toszecka		kaplica murowana pw. św. Anny	obiekt wraz z wyposażeniem i najbliższym otoczeniem	304/60 katowickie
7	Kotliszowice		budynek dworski		305/60 katowickie
8	Toszek	ul. Strzelecka 19	budynek mieszkalny /dawny dom inspektorów dworskich/	obiekt w ramach parceli budowlanej	328/60 katowickie
9	Toszek	ul. Rynek 22	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	330/60 katowickie
10	Toszek	ul. Rynek 19	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	331/60 katowickie
11	Toszek	ul. Rynek 18	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	332/60 katowickie
12	Toszek	ul. Rynek 8	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	333/60 katowickie
13	Toszek	ul. Rynek 5	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	334/60 katowickie
14	Toszek	ul. Rynek 4	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	335/60 katowickie

15	Toszek	ul. Strzelecka 21	dom byłego Bractwa Strzeleckiego, obecnie budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	336/60 katowickie
16	Toszek	ul. Strzelecka 23	dwór dolny obecnie budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	337/60 katowickie
17	Toszek		zamek obronny	całe założenie zamkowe wraz z fosami, przyległymi ogrodami i całym wzgórzem zamkowym	338/60 katowickie 444/55 stalinogrodzkie
18	Toszek	ul. Parkowa	kaplica cmentarna pw. św. Barbary	obiekt i najbliższe otoczenie	339/60 katowickie
19	Toszek		plebania kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	obiekt w ramach parceli budowlanej	340/60 katowickie
20	Toszek		kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	obiekt wraz z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem w ramach ogrodzenia	341/60 katowickie
21	Toszek	ul. Bolesława Chrobrego 2	ratusz	obiekt w ramach parceli budowlanej	377/60 katowickie A/682/2020 śląskie
22	Toszek		stanowisko archeologiczne - na górze zamkowej, wielokulturowe o nasileniu występowania osadnictwa wczesnośredniowiecznego	zasięg obejmuje teren zamku oraz zbocze wschodnie /sad MRN/, zasięg zgodnie z planem (brak planu)	932/68 katowickie
23	Ciochowice		stanowisko archeologiczne - średniowieczne grodzisko, w zachodniej części wsi, na łąkach blisko drogi ze Słupska do Toszka	zgodnie z planem	958/68 katowickie
24	Pniów		stanowisko archeologiczne - nr 1 w Pniowie - grodzisko średniowieczne, w południowej części wsi, po prawej stronie drogi do Zacharzowic	zgodnie z planem	960/68 katowickie
25	Toszek	ul. Piastowska 3	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1053/69 katowickie
26	Toszek	ul. Rynek 2	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1054/69 katowickie
27	Toszek	ul. Rynek 3	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1055/69 katowickie
28	Toszek	ul. Rynek 6	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1056/69 katowickie
29	Toszek	ul. Rynek 7	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1057/69 katowickie
30	Toszek	ul. Rynek 15	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1058/69 katowickie
31	Toszek	ul. Rynek 16	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1059/69 katowickie
32	Toszek	ul. Rynek 17	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1060/69 katowickie
33	Toszek	ul. Rynek 20	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1061/69 katowickie
34	Toszek	ul. Rynek 21	budynek mieszkalny	obiekt w ramach parceli budowlanej	1062/69 katowickie

35	Wilkowiczki		stanowisko archeologiczne - nr 1 w Wilkowiczkach - cmentarzysko z okresu kultury łużyckiej o mieszanym obrządku pogrzebowym; w S części wsi, po S stronie szosy Toszek-Zacharzowice	zasięg zgodnie z planem (brak zał.)	1094/69 katowickie
36	Kotliszowice		dwór wraz z parkiem krajobrazowym, aleją kasztanowcowo-jesionową oraz układem zabudowań gospodarczych	założenie pałacowo-parkowe - zgodnie z załącznikiem graficznym	1380/88 katowickie
37	Toszek		miasto w ramach średniowiecznego założenia miasta		R/382/53 stalinogrodzkie

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury, wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Toszek znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa śląskiego. Znaczna większość tych przedmiotów to elementy wyposażenia kościołów i kaplic – przede wszystkim, szczególnie bogatego wyposażenia kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej (m.in. interesujące zabytki gotyckiego złotnictwa i snycerki). Znajdują się również wśród nich elementy detalu architektonicznego – zamki ślusarskie, stolarka i okucia, stanowiące wyposażenie lub wystrój zamku, czy budynków mieszkalnych. W grupie tej znalazło się także sześć macew z cmentarza żydowskiego w Toszku.

Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Katowicach.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z w/w aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

1. uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
4. uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
5. uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
6. w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Toszek jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono szczególne zasady zagospodarowania terenu wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego. Ustalenia te powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Obszar Gminy Toszek w około 99,98% pokryty jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, które przyjęte uchwałami Rady Miejskiej w Toszku mają status aktów prawa miejscowego. Poniżej, w Tabeli nr 2, przedstawiono spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Toszek.

Tabela nr 2. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Toszek

Lp.	Nazwa	Pow. [ha]	Data uchwały	Dziennik	Numer uchwały
1	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych miasta Toszek	500.3	2003-01-28	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 51 z 9.06.2003 r., poz. 1602	IV/43/2003
2	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Boguszyce	76.7	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 843	XLI/396/2002
3	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Ciochowice	152.4	2003-01-28	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 51 z 9.06.2003r., poz. 1601	IV/42/2003
4	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Kotliszowice	71.2	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 844	XLI/397/2002
5	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Kotulin	227.5	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 845	XLI/398/2002
6	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Kotulin (Kotulin Mały)	47.9	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 846	XLI/399/2002
7	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Ligota Toszecka	115	2003-01-28	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 51 z 9.06.2003 r., poz. 1599	IV/40/2003
8	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Paczyna	446.9	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 847	XLI/400/2002
9	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Paczynka	35.4	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 848	XLI/401/2002
10	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Pisarzowice	95.5	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 849	XLI/402/2002
11	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Pawłowice	37.7	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 850	XLI/403/2002
12	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Płużniczka	79.6	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 5 z 6.02.2003 r., poz. 225	XLI/404/2002

13	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Pniów	273.5	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 851	XLI/405/2002
14	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Proboszczowice	124	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 852	XLI/406/2002
15	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Sarnów	96.2	2003-01-28	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 51 z 9.06.2003 r., poz. 1600	IV/41/2003
16	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Wilkowiczki	175.1	2002-10-10	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 30 z 10.04.2003 r., poz. 853	XLI/407/2002
17	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Toszek	7324.3	2004-05-21	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 59 z 14.07.2004r., poz. 1876	XVI/174/2004
18	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Paczyna	73.3	2006-04-18	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 80 z 18.07. 2006 r., poz. 2283	XXXV/360/06
19	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Boguszyce	0.3	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 285	XXXVII/457/2010
20	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Ciochowice	1.9	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 286	XXXVII/458/2010
21	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Kotulin	0.6	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 287	XXXVII/459/2010
22	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych wsi Kotulin Mały	0.2	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 288	XXXVII/460/2010
23	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Ligota Toszecka	69.4	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 289	XXXVII/461/2010
24	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Paczyna	0.5	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 290	XXXVII/462/2010
25	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Pisarzowice	1.4	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r., poz. 291	XXXVII/463/2010

26	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Płużniczka	0.9	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 15 z 19.01.2011 r. poz. 292	XXXVII/464/2010
27	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Pniów	142.4	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011 r. poz. 293	XXXVII/465/2010
28	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Proboszczowice	3.8	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011 r. poz. 294	XXXVII/466/2010
29	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Sarnów	10.5	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011r. poz. 295	XXXVII/467/2010
30	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych sołectwa Wilkowiczki	4.7	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011 r. poz. 296	XXXVII/468/2010
31	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów zainwestowanych i rozwojowych miasta Toszek	4.8	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011 r. poz. 297	XXXVII/469/2010
32	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Toszek	38.1	2010-10-19	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego Nr 16 z 19.01.2011 r. poz. 298	XXXVII/470/2010
33	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenu położonego w sołectwie Ciochowice	2	2019-01-30	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 11.02.2019 r. poz.1269	IV/37/2019
34	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenu położonego w sołectwie Boguszyce	1.8	2019-06-26	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 04.07.2019 r. poz. 4950	IX/103/2019
35	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenów położonych w sołectwach Kotulin oraz Płużniczka	33.5	2019-06-26	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 04.07.2019 r. poz.4951	IX/104/2019
36	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenu położonego w sołectwie Pniów	3.6	2019-06-26	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 04.07.2019 r. poz. 4952	IX/105/2019
37	w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Toszek w rejonie Sroczej Góry	19.6	2019-06-26	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 04.07.2019 r. poz. 4953	IX/106/2019

38	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenów zainwestowanych i rozwojowych miasta Toszek	58.6	2019-06-26	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 04.07.2019 r., poz. 4954	IX/107/2019
39	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenów obwodnicy miasta Toszek	62.2	2019-07-04	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 31.07.2019 r. poz. 5426	X/111/2019
40	w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Toszek dla terenów położonych w sołectwach Boguszyce, Ciochowice, Kotliszowice, Kotulin, Ligota Toszecka, Paczyna, Paczynka, Pisarzowice, Płużniczka, Pniów, Sarnów, Wilkowiczki oraz w mieście Toszek	138.3	2019-12-18	Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z 07.01.2020 r., poz. 109	XV/242/2019

Dodatkowo Rada Miejska w Toszku podjęła uchwały nr: XLII/454/2014, XXX/208/2017, XVII/270/2020 w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie miasta i gminy Toszek.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy. Gminy mają dbać między innymi o: *„zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”*. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: *„uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”*, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do w/w ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art.

60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane).

Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto organ wykonawczy gminy o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zmieniona w 2010 r. istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków Gminy Toszek została przyjęta Zarządzeniem nr 0050.32.2018 Burmistrza Toszka z dnia 12 lutego 2018 r., a następnie dwukrotnie zmieniona:

1. Zarządzeniem nr 0050.109.2018 Burmistrza Toszka z dnia 9 maja 2018 r., którym włączono kartę obiektu nieruchomego – zespół zabudowy mieszkaniowej z lat 30. XX wieku przy ul. Krasińskiego 1 - 17 i ul. Poprzecznej 1, 3, 5, 7, 9 w Toszku;
2. Zarządzeniem nr 0050.152.2019 Burmistrza Toszka z dnia 24 czerwca 2019 r., którym wyłączono kartę ewidencyjną obiektu nieruchomego – budynek dworca PKP w Paczynie, ul. Wiejska 1A, ujętą pod pozycją 34 wykazu obiektów zabytkowych Gminy Toszek.

Ponadto Zarządzeniem nr 0050.169.2020 wprowadzono zmianę numeru rejestru, pod którym ratusz w Toszku jest wpisany do księgi rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego.

Stan techniczny poszczególnych obiektów architektury, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, jest zróżnicowany, choć ogólnie należy go określić jako dobry, a nawet wyróżniający na tle reszty województwa śląskiego. Na stan niektórych obiektów, oprócz upływu czasu i niekorzystnego działania czynników atmosferycznych, wpływ ma również bezmyślna, a czasem świadomie niszczyielska działalność ludzka. W przypadku tych obiektów przede wszystkim wymagane jest przeprowadzenie podstawowych remontów w celu uniknięcia ich dalszej degradacji.

Duży stopień zużycia budynków, ich wiek, niewystarczająca w stosunku do potrzeb wysokość środków finansowych przeznaczana przez lata na ich utrzymanie powodują liczne awarie, wymuszające przeprowadzenie doraźnych działań interwencyjnych i remontowych, umożliwiających ich funkcjonowanie i utrzymanie we względnie dobrym stanie technicznym, niekoniecznie jednak korzystnych dla estetyki i wartości historycznej obiektów. Długoletnie zaniedbania państwa w opiece nad zabytkami oraz niewystarczająca świadomość historyczna mieszkańców, spowodowały liczne straty w oryginalnej substancji zabytkowej. Niektóre obiekty zmodernizowano lub w znacznym stopniu przebudowano.

Mimo tych zjawisk, stałą troską władz Gminy Toszek jest polepszanie stanu technicznego obiektów, ich modernizacja oraz dostosowywanie do rosnących wciąż standardów użytkowania. Dotyczy to nie tylko

obiektów architektonicznych ale także dróg, zieleni miejskiej i szeroko pojętej przestrzeni publicznej, która, w przypadku znacznej części miasta, objęta jest ochroną prawną na mocy wpisu do rejestru zabytków.

Najwięcej obiektów zabytkowych jest własnością prywatną, z czego prawie wszystkie znajdują się w stanie zadowalającym. W niezłej kondycji znajdują się także obiekty będące własnością komunalną. Nie najlepiej prezentują się obiekty państwowe, choć liczbowo jest ich zdecydowanie najmniej. Obiekty wyznaniowe są w stanie bardzo dobrym.

Niewiele obiektów zabytkowych na obszarze gminy znajduje się w stanie daleko posuniętej dewastacji. Stan techniczny większości obiektów wpisanych do rejestru zabytków można określić jako dobry lub zadowalający. Zagrożone pozostają obiekty obecnie niezagospodarowane i nieużytkowane. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak środków finansowych na realizację remontów i zabezpieczeń, nie jest to wyłącznie wynik zaniechań i złej woli właścicieli.

Spis obiektów ujętych w GEZ zawiera Załącznik nr 1. Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Dotyczy to także włączania nowych obiektów do GEZ.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Efektem dotychczasowych badań przeprowadzonych w ramach projektu AZP na terenie Gminy Toszek było odkrycie 114 stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu, w tym 4 stanowiska wpisane do rejestru zabytków (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków Gminy Toszek

Lp.	Obszar	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejscowości	Miejscowość	Rodzaj stanowiska	Chronologia
1	95-42	1	1	Proboszczowice	śląd osadniczy śląd osadniczy	OR późne średniowiecze
2	95-43	1	6	Ciochowice	nieokreśl.	średniowiecze
3	95-43	2	1	Pniów	grodzisko	XIII – XIV w.
4	95-43	3	5	Pniów	śląd osadniczy	epoka kamienia
5	95-43	4	1	Paczyna	osada osada osada	okr. wpł. rzymskich wczesne średniowiecze średniowiecze
6	95-43	5	2	Paczyna	osada śląd osadniczy śląd osadniczy osada	epoka kamienia okr. wpł. rzymskich, kult. preworska pradzieje średniowiecze
7	95-43	6	3	Paczyna	osada nieokreśl. nieokreśl.	okr. wpł. rzymskich lub wczesne średniowiecze pradzieje średniowiecze
8	95-43	7	4	Paczyna	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit pradzieje
9	95-43	8	5	Paczyna	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia X - XIII w.

10	95-43	9	6	Paczyna	nieokreśl. nieokreśl.	okr. wpł. rzymskich, kult. przeworska pradzieje
11	95-43	10	7	Paczyna	śląd osadniczy	pradzieje
12	95-43	11	8	Paczyna	śląd osadniczy	epoka kamienia
13	95-43	12	9	Paczyna	śląd osadniczy	pradzieje
14	95-43	13	10	Paczyna	śląd osadniczy	epoka kamienia
15	95-43	14	11	Paczyna	śląd osadniczy	pradzieje
16	94-42	1	1	Kotulin	śląd osadniczy	E. K.
17	94-42	2	2	Kotulin	osada	pradzieje
18	94-42	3	4	Kotulin	śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje XIII – XIV w.
19	94-42	4	5	Kotulin	śląd osadniczy	paleolit schyłkowy
20	94-42	5	6	Kotulin	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kult. łużycka X – XIII w. średniowiecze
21	94-42	6	7	Kotulin	osada (?) osada (?) osada (?)	OWR, kult. przeworska X – XIII w. średniowiecze
22	94-42	7	8	Kotulin	punkt osadniczy	pradzieje
23	94-42	8	9	Kotulin	śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze
24	94-42	9	10	Kotulin	śląd osadniczy	neolit, KPL
25	94-42	10	1	Pawłowice	śląd osadniczy osada	OWR średniowiecze
26	94-42	11	2	Pawłowice	osada	E. K.
27	94-42	12	3	Pawłowice	śląd osadniczy	E. K.
28	94-42	13	4	Pawłowice	śląd osadniczy	pradzieje
29	94-42	14	5	Pawłowice	osada	X – XIII w.
30	94-42	15	4	Toszek	osada osada	E. K. wcz. średniowiecze
31	94-42	16	25	Toszek	śląd osadniczy	E. K.
32	94-42	17	26	Toszek	śląd osadniczy	E. K.
33	94-42	18	27	Toszek	śląd osadniczy śląd osadniczy	E. K. pradzieje
34	94-42	19	28	Toszek	śląd osadniczy	E. K.
35	94-42	20	29	Toszek	punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze
36	94-42	21	1	Ligota Toszecka	śląd osadniczy osada osada	neolit pradzieje nowożytność
37	94-42	22	2	Ligota Toszecka	śląd osadniczy	E. K.
38	94-42	23	3	Ligota Toszecka	śląd osadniczy	pradzieje
39	94-42	24	4	Ligota Toszecka	śląd osadniczy	E. K.
40	94-42	25	5	Ligota Toszecka	śląd osadniczy śląd osadniczy	neolit pradzieje
41	94-42	26	6	Ligota Toszecka	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	E. K. XIII w. średniowiecze
42	94-42	27	7	Ligota Toszecka	śląd osadniczy	pradzieje
43	94-42	28	8	Ligota Toszecka	punkt osadniczy	kult. łużycka
44	94-42	29	9	Ligota Toszecka	śląd osadniczy	neolit

45	94-42	30	10	Ligota Toszecka	punkt osadniczy	OWR
46	94-42	31	1	Boguszyce	ślad osadniczy	pradzieje
47	94-42	32	2	Boguszyce	ślad osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze
48	94-42	33	3	Boguszyce	ślad osadniczy	pradzieje
49	94-42	34	4	Boguszyce	cmentarzysko ciałopalne	pradzieje
50	94-42	35	2	Proboszczowice	ślad osadniczy	pradzieje
51	94-43	1	1	Toszek	osada osada	epoka kamienia średniowiecze
52	94-43	2	2	Toszek	gród zamek nieokreśl. nieokreśl.	wcz. średniowiecze średniow. i nowożytne kult. łużycka późny rzym.
53	94-43	3	3	Toszek	skarb	średniowiecze
54	94-43	4	5	Toszek	osada osada	epoka kamienia wcz. średniowiecze
55	94-43	5	6	Toszek	ślad osadniczy	neolit, KPL (?)
56	94-43	6	7	Toszek	cmentarzysko	średniowiecze (?)
57	94-43	7	8	Toszek	miasto	?
58	94-43	8	9	Toszek	miasto	?
59	94-43	9	10	Toszek	cmentarzysko	kult. łużycka
60	94-43	10	11	Toszek	ślad osadniczy	kult. łużycka
61	94-43	11	12	Toszek	ślad osadniczy nieokreśl. nieokreśl.	epoka kamienia kult. łużycka pradzieje
62	94-43	12	13	Toszek	ślad osadniczy ślad osadniczy	pradzieje X – XIII w.
63	94-43	13	14	Toszek	nieokreśl.	k. łużycka, halsztat (?)
64	94-43	14	15	Toszek	ślad osadniczy	kult. łużycka
65	94-43	15	16	Toszek	ślad osadniczy	kult. łużycka pradzieje
66	94-43	16	17	Toszek	ślad osadniczy	X – XIII w. średniowiecze
67	94-43	17	18	Toszek	ślad osadniczy	X – XIII w.
68	94-43	18	19	Toszek	ślad osadniczy	neolit
69	94-43	19	20	Toszek	ślad osadniczy	kult. łużycka
70	94-43	20	21	Toszek	skarb ?	OWR
71	94-43	21	22	Toszek	ślad osadniczy	OWR
72	94-43	22	23	Toszek	ślad osadniczy	neolit, k. cer. sznur.
73	94-43	23	24	Toszek	ślad osadniczy	pradzieje
74	94-43	24	1	Kotliszowice	ślad osadniczy	epoka kamienia
75	94-43	25	2	Kotliszowice	ślad osadniczy	pradzieje
76	94-43	26	3	Kotliszowice	ślad osadniczy nieokreśl.	pradzieje średniowiecze
77	94-43	27	4	Kotliszowice	nieokreśl. nieokreśl.	kult. łużycka pradzieje
78	94-43	28	1	Wilkowiczki	osada cmentarzysko osada	epoka kamienia k. łużycka, halsztat średniowiecze
79	94-43	29	2	Wilkowiczki	ślad osadniczy	kult. łużycka

80	94-43	30	3	Wilkowiczki	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy nieokreśl.	epoka kamienia k. łużycka kult. przeworska pradzieje
81	94-43	31	4	Wilkowiczki	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy nieokreśl.	eolit (?) k. przeworska, PR (?) pradzieje X – XIII w.
82	94-43	32	5	Wilkowiczki	nieokreśl.	pradzieje
83	94-43	33	6	Wilkowiczki	nieokreśl.	k. łużycka
84	94-43	34	7	Wilkowiczki	nieokreśl.	pradzieje
85	94-43	35	8	Wilkowiczki	śląd osadniczy nieokreśl.	epoka kamienia k. łużycka
86	94-43	36	9	Wilkowiczki	śląd osadniczy	pradzieje
87	94-43	37	10	Wilkowiczki	śląd osadniczy nieokreśl. śląd osadniczy nieokreśl.	epoka kamienia k. łużycka k. przeworska, wpł. rzymskie pradzieje
88	94-43	38	11	Wilkowiczki	śląd osadniczy	OWR
89	94-43	48	1	Ciochowice	grodzisko	XIV w.
90	94-43	49	2	Ciochowice	śląd osadniczy osada osada	mezolit (?) epoka kamienia pradzieje
91	94-43	50	3	Ciochowice	osada osada	epoka kamienia średniowiecze
92	94-43	51	4	Ciochowice	śląd osadniczy	neolit, k. cer. sznur. (?)
93	94-43	52	5	Ciochowice	osada	epoka kamienia
94	94-43	53	7	Ciochowice	śląd osadniczy	pradzieje
95	94-43	54	1	Pisarzowice	śląd osadniczy osada	pradzieje średniowiecze
96	94-43	55	2	Pisarzowice	śląd osadniczy	neolit (?)
97	94-43	56	3	Pisarzowice	nieokreśl.	średniowiecze
98	94-43	57	4	Pisarzowice	śląd osadniczy	X – XIII w.
99	94-43	58	2	Pniów	osada	późne średniowiecze
100	94-43	59	3	Pniów	śląd osadniczy	neolit, k. cer. sznur. (?)
101	94-43	60	6	Pniów	śląd osadniczy	neolit, K. P. L.
102	93-43	68	2	Sarnów	śląd osadniczy	kultura przeworska późny Rzym
103	93-43	69	3	Sarnów	śląd osadniczy osada	kultura przeworska późny Rzym pradzieje
104	93-43	70	4	Sarnów	śląd osadniczy	epoka kamienia
105	93-43	71	5	Sarnów	śląd osadniczy punkt osadniczy	X – XIII w. średniowiecze
106	93-43	72	6	Sarnów	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje
107	93-43	73	7	Sarnów	śląd osadniczy	epoka kamienia
108	93-43	74	1	Sarnów	śląd osadniczy	neolit
109	93-43	75	8	Sarnów	śląd osadniczy	neolit
110	93-43	76	30	Toszek	punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka średniowiecze

111	93-43	77	5	Kotliszowice	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka pradzieje średniowiecze
112	93-43	78	6	Kotliszowice		kult. przeworska, OWR
113	93-43	79	7	Kotliszowice	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia kultura łużycka pradzieje
114	93-43	80	8	Kotliszowice	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia X – XIII w.

*obiekty zaznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

• ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w Rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa uznane przez wspólnotę za część własnego dziedzictwa. Przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Obowiązkiem władz gminny jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom.

Działalność kulturalna na terenie Gminy Toszek prowadzona jest głównie przez Centrum Kultury „Zamek w Toszku”, ul. Zamkowa 10 w Toszku. To samorządowa instytucja kultury, która została powołana w 1977 r. przez Radę Narodową Miasta i Gminy w Toszku jako Gminny Ośrodek Kultury w Toszku. Misją instytucji jest między innymi: diagnozowanie, rozwijanie, zaspakajanie potrzeb i zainteresowań kulturalnych i edukacyjnych społeczeństwa lokalnego oraz działań na rzecz rozwoju kulturowego, współpraca

z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi z terenu gminy, zarządzanie zabytkowym zamkiem wpisanym do rejestru zabytków oraz rozwój turystyki i promocja miejsca poprzez wydarzenia historyczne.

Niestandardowość funkcjonowania instytucji przejawia się m.in. w prowadzonej działalności gospodarczej, której zyski przeznaczone są na realizację wielokierunkowych działań z dziedziny kultury i ochrony cennego dziedzictwa kulturowego. Przy Centrum Kultury „Zamek w Toszku” działa m.in. Zespół Muzyki Dawnej Tibiarum Scholares.

Organizacje pozarządowe działające na rzecz opieki nad zabytkami oraz rozwoju kultury, sztuki i dziedzictwa narodowego:

- Stowarzyszenie Orkiestra Dęta Kotulin,
- Stowarzyszenie Orkiestra Dęta Toszek,
- Stowarzyszenie Toszeckie Towarzystwo Śpiewacze Chór „Tryl” z Toszka,
- Chór „Cecylia” z Pniowa,
- Stowarzyszenie „Razem Dla Kotulina”,
- Mażoretki „Magnolia” z Kotulina,
- Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Toszeckiej,
- Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego w Raciborzu, Koło Toszek,
- Oddział Górnośląski Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

Gmina Toszek od lat organizuje szereg imprez kulturalnych. W większości organizowane są one na terenie najpopularniejszego zabytku – zamku w Toszku. Wydarzenia kulturalne organizowane na terenie gminy:

- Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej, który po raz pierwszy odbył się w 2011 r. z inicjatywy ówczesnego proboszcza śp. ks. Mariana Piotrowskiego, przy okazji oddania do użytku – po wielu latach milczenia – zabytkowych organów Moritza Roberta Müllera z 1844 r. Koncerty odbywają się w jedną z niedziel miesiąca od maja do września włącznie o godz. 19.00. w kościele parafialnym św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku;
- Brewerie Toszeckie – to wydarzenie historyczne organizowane od 2006 r. w maju przez Centrum Kultury „Zamek w Toszku” we współpracy ze Stowarzyszeniem Chorągiew Ziemi Górnośląskiej z Gliwic. Stałymi punktami wydarzenia są zatem walki rycerskie piesze lub konne, kuchnia dawna, obóz średniowieczny i pokazy tańca dawnego. Podczas Brewerii nie brakuje spektakli teatralnych tych tradycyjnych jak i teatru ognia;
- Dni Toszka – rokrocznie program jest modyfikowany i różnorodny. Centralnym miejscem obchodów święta miasta jest Zamek w Toszku, ale często punktem dodatkowych atrakcji jest rynek lub kompleks boisk sportowych Orlik w Toszku. W trakcie imprezy odbywają się koncerty, spektakle teatralne, występy kabaretowe, zabawy taneczne, kolorowe korowody to tylko niektóre z atrakcji, które czekają każdego roku na mieszkańców i turystów;
- Oktoberfest – organizowany w Toszku nawiązuje do tradycji bawarskiego święta, ale warto zaznaczyć, że po XII edycjach wypracowano stałe punkty programu, które można zobaczyć tylko w Toszku. Przede wszystkim jest to czas zacieśniania więzi z partnerami z zagranicy Gminą Hohenau z Niemiec i Miastem Olewsk z Ukrainy;
- Bieg o Złotą Kaczkę – organizatorami imprezy są Centrum Kultury „Zamek w Toszku” oraz Toszanka Nordic Team (grupa toszeckich miłośników nordic walking). Pierwszy raz na 8 kilometrową trasę biegacze i chodździ wyruszyli w 2015 r.;
- Toszecki Jarmark Adwentowy – odbywa się w drugą niedzielę grudnia, na uliczkach Toszka ustawiane są kramy z nietuzinkowym rękodziełem.

Cykliczne imprezy kulturalne organizowane są w ramach współpracy samorządu (udzielanie dotacji w trybie pozakonkursowym, tzw. „małe granty”) z trzecim sektorem (np. „Rajd Szlakiem Zabytków Ziemi Toszeckiej”).

W gminie od 2017 r. wydawane są „Roczniki Toszeckie”, które mogą przyczynić do popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Toszka, wpłynąć pozytywnie na więzi lokalnej społeczności oraz kształtować poczucie tożsamości lokalnej.

Rysunki nr 2, 3, 4, 5. Roczniki Toszeckie, źródło: www.toszek.pl

Jako markowe produkty wykorzystujące walory kulturowe, historyczne lub zabytkowe należy bez wątpienia ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza Fazaniec, położona na północno-wschodnim obszarze Gminy Toszek, która obejmuje najlepiej zachowane siedliska o znaczeniu europejskim.

Szlaki promujące zabytki Gminy Toszek:

- przez Gminę Toszek przebiega odcinek paneuropejskiej Drogi św. Jakuba – dawnego szlaku pielgrzymkowego, który prowadzi z Europy wschodniej do Santiago de Compostela w Hiszpanii. Szlak

oznaczony jest znakiem muszli, atrybutem św. Jakuba Starszego. Odcinek przebiegający przez Toszek otwarty został w czerwcu 2013 r., a swój początek ma w Piekarach Śląskich;

- Gminę Toszek zahacza również Szlak Architektury Drewnianej. W trasę pętli gliwickiej włączona została drewniana dzwonnica z 1679 r., pozostałość po drewnianym kościele św. Marcina w Paczynie.

Poza tymi trasami turystycznymi, mającymi swoje odnogi w całej Europie, teren Gminy Toszek przecinają lokalne drogi turystyczne, wiodące przez ciekawe pod względem historycznym zakątki Gminy, są to:

Szlaki piesze:

- Szlak Powstańców Śląskich (niebieski),
- Szlak Okrężny wokół Gliwic (żółty),
- Szlak Stulecia Turystyki (zielony).

Trasy rowerowe:

- w poszukiwaniu złotej kaczki,
- Kot,
- Razem czy osobno,
- Szlak Turystyki Kulturowej (23 pozycje z tablicami informacyjnymi).

Jednym z elementów dziedzictwa niematerialnego są m.in. legendy. Toszek ma swoją związaną z zamkiem. Z obiektem wiąże się legenda o złotej kaczce. W 1811 r. miał miejsce pożar toszeckiego zamku. Hrabina Gizela przed wydostaniem się z płonącej budowli, udała się najpierw do podziemi, skąd zabrała cenny klejnot rodzinny, a mianowicie złotą kaczkę. Hrabina niebawem zmarła, a skarbu nigdy nie odnaleziono. Jest jeszcze druga legenda. W pierwszy dzień Wielkiej Nocy na zamku pojawia się duch białej damy. Jest to prawdopodobnie duch córki strażnika, która została wrzucona do lochów przez srogiego grafa.”⁶ Istnienie tych legend stanowi dziś inspirację dla organizatorów licznych imprez odbywających się na toszeckim zamku.

5.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Toszek nie występują muzea. Jednak znajduje się Centrum Ekspozycji Historycznych Zamek w Toszku, usytuowane w odbudowanej warowni zamku. Centrum dysponuje trzema salami wystawienniczymi. W pierwszej sali znajduje się wystawa stała o historii Zamku w Toszku i bogatym dziedzictwie historycznym Toszka. W kolejnej sali ekspozycyjnej atrakcję stanowi makietę zamku, które przenosi zwiedzających w czasy świetności zabytku i ukazuje obiekt zgodny ze stanem z XVII w. Szczyt wieży to również przestrzeń ekspozycyjna, w której prezentowane są wystawy czasowe. W obiekcie działa sala multimedialna, w której organizowane są projekcje, spotkania, prelekcje, prezentacje, kameralne koncerty.

Centrum zostało otwarte w lipcu 2015 r. w ramach projektu „Rewitalizacja Gotyckiej Wieży Zamkowej z przeznaczeniem na Centrum Ekspozycji Historycznych Zamek w Toszku oraz rewitalizacja budynku stajni wraz z zagospodarowaniem otoczenia”. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013.⁷

⁶ <http://podrozeandrzej.pl/zabytki-miasta-toszek-k-gliwic-slaskie/> (data dostępu 04.08.2021 r.)

⁷ <http://ceh.zamektoszek.eu/> (data dostępu 04.08.2021 r.)

5.8. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Najważniejszymi zabytkami Gminy Toszek są obiekty wyjątkowe w skali gminy i regionu, wyróżnione na podstawie licznych kryteriów, takich jak: wielowiekowa tradycja kulturowa wyrażona poprzez związek z wydarzeniami w historii gminy, wartość architektoniczna, jednorodność stylowa lub harmonijna mieszanina nawarstwień stylowych, powstanie w wyniku efektów pracy wybitnych twórców, zachowanie pierwotnych relacji z otoczeniem, ekspozycja w krajobrazie, etc. Obiekty te równocześnie stanowią podstawę dla promocji regionu i rozwoju turystyki.

Do najważniejszych zabytków terenu Gminy Toszek należą:

- zamek, który jest unikatową wizytówką miasta,
- kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, jedna z pereł architektury barokowej,
- rynek z ratuszem.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Toszek.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPLYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY TOSZEK	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• zachowanie zabytkowego, unikatowego kompleksu zamkowego w Toszku; • obiekty sakralne i rezydencjonalne o wysokiej wartości; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące ochroną obiekty zabytkowe; • aktywnie działające organizacje pozarządowe, które zajmują się organizacją i szerzeniem kultury w gminie; • utworzona mapa z zabytkami z terenu miasta Toszek wraz z tablicami informacyjnymi o każdym wyróżnionym obiekcie; • obowiązująca uchwała dotycząca zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Toszek na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. • systematyczna ochrona zabytków poprzez udzielanie co roku dotacji na prace konserwatorskie lub roboty budowlane; • szlaki turystyczne przebiegające przez teren gminy: Szlak Powstańców Śląskich, Szlak Okrężny Wokół Gliwic, Szlak Stulecia Turystyki, Via Regia Szlak	• niewystarczająca sieć szlaków pieszych, rowerowych; • słabo rozwinięta baza noclegowa do obsługi ruchu turystycznego; • stan zachowania obiektów na terenach wiejskich ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Architektury Drewnianej, ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza Fazaniec; • szereg imprez cyklicznych (Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej, Bieg o Złotą Kaczkę, Dni Toszka, Browarie Toszeckie, Toszecki Jarmark Adwentowy, Oktoberfest); • wydawane „Roczniki Toszeckie”; • korzystne położenie gminy względem głównych szlaków komunikacyjnych: autostrada A4, autostrada A1, droga krajowa nr 94.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
• wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijająca się działalność kulturalna; • zwiększający się napływ turystów; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków.	• brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • brak zdefiniowanych programów operacyjnych oraz zakresów wsparcia dla przyszłej perspektywy finansowej Unii Europejskiej (na lata 2021-2027); • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru.

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Toszek. GPOnZ wyznacza w zamierzeniu cele, których realizacja powinna doprowadzić w przyszłości do wzmocnienia wizerunku gminy, jako zaplecza turystyczno-rekreacyjnego przemysłowego Śląska. Proponowane kierunki działań mają spowodować wyeksponowanie wartości związanych z tradycją i historią gminy, doprowadzić do wzrostu roli Toszka jako ważnego ośrodka kulturowego na mapie regionu i zwrócić uwagę na unikatowe wytwory materialnego i niematerialnego śląskiego dziedzictwa kulturowego, którego początki sięgają daleko głębiej, niż wiek XIX, wiek węgla i stali – epoka wielkiego przemysłowego boomu na Śląsku. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością.

W GPOnZ wyznaczono cztery priorytety, kierunki działań oraz zadania, które są kontynuacją działań określonych w Gminnych Programach Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 oraz 2018-2021. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

Priorytet I. Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Gminy Toszek.

Priorytet II. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Toszek jako ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego.

Priorytet III. Sprawne i nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.

Priorytet IV. Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu.

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach wyznaczonych priorytetów

Priorytet I. Konsekwentne i planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Gminy Toszek			
LP.	KIERUNEK DZIAŁANIA:	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
1	Zapewnienie warunków prawnych i organizacyjnych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie	Okresowa aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	Czy wykonywano aktualizację
		Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nieuwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną. 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji. Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
2	Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków	Kontrola stanu technicznego zabytków, których właścicielem jest Gmina Toszek i sporządzenie oceny stanu ich zachowania	Ilość dokonanych kontroli, dla ilu obiektów, wyniki kontroli, ocena stanu zachowania obiektów
		Okresowa kontrola stanu technicznego i instalacji budynków zabytkowych, których właścicielem jest Gmina Toszek zgodnie z przepisami	Dla jakich obiektów dokonano kontroli, jakie są wyniki kontroli
Priorytet II. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Toszek jako ważny czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego			
LP.	KIERUNEK DZIAŁANIA:	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
3	Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy Toszek	Ilość podjętych/ zaplanowanych prac, dla jakich obiektów, wysokość zaplanowanych/poniesionych środków na ten cel
		Planowany jest remont w budynku Urzędu Miejskiego w Toszku – remont korytarzy na 1 i 2 piętrze	Jakie prace wykonano, zakres, czy pozyskano dofinansowanie, wartość poniesionych środków
		Uaktualnienie uchwały w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków o obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków	Czy uchwała została zaktualizowana

4	Współpraca z użytkownikami i właścicielami budynków zabytkowych mająca na celu poprawę stanu zachowania i utrzymania substancji mieszkaniowej	Współorganizacja lub uczestnictwo w szkoleniach dotyczących procedur prawnych związanych z finansowaniem zabytków, konserwacji, możliwości sposobów aplikowania o środki na zabytki	Forma współpracy przy szkoleniach, jakie szkolenia zorganizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział – ilość osób
		Doradztwo w postępowaniach związanych z pozyskaniem funduszy zewnętrznych	Jakie działania podjęto, czy złożono wnioski, na jaki cel, czy pozyskano fundusze, na jaki cel i ile
5	Współpraca z rządowymi służbami ochrony zabytków	Uzgodnienie wspólnych działań związanych z uświadamianiem prawnym właścicieli obiektów zabytkowych, jak i uczestnictwo w dokonywanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wizjach i przeglądach obiektów zabytkowych	Jakie działania zaplanowano/podjęto, ilość wizji/przeglądów, dla jakich obiektów

Priorytet III. Sprawne i nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego

LP.	KIERUNEK DZIAŁANIA:	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
6	Wykorzystanie walorów kulturowych i przyrodniczych gminy w tworzeniu oferty turystycznej	Systematyczne rozpowszechnianie wiedzy o szlakach kulturowych promujących zabytki na terenie regionu	Forma rozpowszechniania wiedzy, o jakich obiektach, sprawozdania ze zorganizowanych rajdów, imprez itp., ilość osób biorących udział, jakich obiektów zabytkowych dotyczyły
7	Integracja środowiska przyrodniczego i kulturowego w zagospodarowaniu przestrzeni	Prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych na cmentarzach: – opieka nad grobami i pomnikami ofiar wojny na cmentarzach parafialnych, – kontynuacja prac związanych z opieką i porządkowaniem miejsc zabytkowych przez nauczycieli i uczniów szkół	Gdzie i jakie prace przeprowadzono, przy jakich obiektach, kto brał w nich udział
		Opieka nad miejscami pamięci narodowej: – współpraca z instytucjami sprawującymi opiekę nad miejscem upamiętnienia ofiar obozu NKWD w Toszku	Gdzie i jakie prace przeprowadzono, przy jakich obiektach, kto brał w nich udział

Priorytet IV. Działania edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu

LP.	KIERUNEK DZIAŁANIA:	ZADANIE	SPOSÓB WERYFIKACJI
8	Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i dorosłych na rzecz ochrony zabytków	Dążenie do organizacji imprez dotyczących rocznic historycznych oraz innych wraz z kontynuowaniem dotychczas organizowanych: – kontynuacja organizacji imprez historyczno-edukacyjnych, – kontynuowanie obchodów EDD	Jakie imprezy zaplanowano/zorganizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, ilość uczestników, z kim organizowano
		Wykorzystanie w działaniach promocyjnych Gminy Toszek walorów kulturowych przy współpracy z organizacjami i fundacjami	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, ilość osób, wysokość poniesionych środków, forma współpracy
		Organizacja wystaw plenerowych promujących kulturę i dziedzictwo kulturowe w przestrzeniach publicznych na terenie	

		Gminy Toszek	
		Wspieranie imprez kulturalnych, popularyzujących dziedzictwo kulturowe gminy: – systematyczne uzupełnianie ekspozycji historycznej dot. zamku w Toszku i okolicy w Centrum Ekspozycji Historycznych Zamek w Toszku, – organizowanie we współpracy z sołtysami corocznych festynów promujących dziedzictwo kulturowe oraz tradycje związane z dożynkami i kiermaszami bożonarodzeniowymi – – organizowanie rajdów młodzieżowych, – organizowanie spotkań z ciekawymi ludźmi	
		Organizacja konkursów w szkołach dotyczących tematyki lokalnego dziedzictwa kulturowego	Ilość zorganizowanych konkursów, ich zakres, gdzie się odbywały, czego dotyczyły, kto brał udział
		Promocja w środkach masowego przekazu dziedzictwa kulturowego miasta i gminy oraz tematyki związanej z ochroną zabytków: – zamieszczanie informacji dotyczących konkursu plastycznego pt. Zabytki Gminy Toszek w środkach masowego przekazu – prasa, strona internetowa samorządu oraz jednostek organizacyjnych gminy, – promocja w prasie lokalnej oraz w gazecie samorządowej „Po troszku o Toszku”	Forma promocji, gdzie, czego dotyczyły
9	Utworzenie bazy danych o niematerialnych zabytkach Gminy Toszek	Kontynuacja działań w zakresie opracowania folderów promocyjnych, map, przewodników i ich promowania – Rocznik Toszecki, foldery i mapy Gminy Toszek	Ile opracowań powstało, czego dotyczą, kto brał udział
10	Wykorzystanie mediów do popularyzacji zasobów kulturowych	Promocja w środkach masowego przekazu dziedzictwa kulturowego Gminy Toszek oraz tematyki związanej z ochroną zabytków: – stała promocja Zamku w Toszku i Centrum Ekspozycji Historycznych Zamek w Toszku; promocja wystaw w gazetach i czasopismach, radiostacjach, Internecie, na portalach społecznościowych, – promocja w prasie lokalnej, w gazecie samorządowej „Po troszku o Toszku”	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, czego dotyczyły, kto brał w nich udział, wysokość poniesionych środków

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu;

- **instrumenty finansowe:**

- finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP);

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Toszek),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi;

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów Gminy Toszek dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Toszek,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,

- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje samorządu województwa,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu,
- promesa Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,

- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• Dotacje Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – są przyznawane zgodnie z Zarządzeniem wewnętrznym nr 2/2021 Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 4 lutego 2021 r. w sprawie trybu weryfikacji wniosków, przyznawania oraz rozliczania dotacji celowej Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków ze środków finansowych budżetu państwa, w części której dysponentem jest Wojewoda Śląski na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia wniosku o udzielenie dotacji, zmienionego zarządzeniami wewnętrznymi nr: 2/2020 z dnia 28 lutego 2020 r., 4/2020 z dnia 4 maja 2020 r., 1/2021 z dnia 3 lutego 2021 r. oraz 3/2021 z dnia 12.05.2021 r.

Dodatkowo od 22 kwietnia 2021 r. ŚWKZ posiada możliwość przyznawania dotacji na prace konieczne do wykonania ze względu na uszkodzenie tego zabytku w następstwie: pożaru, wybuchu, wstrząsu sejsmicznego, silnego wiatru, intensywnych opadów atmosferycznych, osuwiska ziemi, powodzi, katastrofy

budowlanej lub innego nagłego zdarzenia o podobnym przebiegu, które wystąpiło w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku. Wnioski można składać przez cały rok na specjalnie przygotowanym druku.

• Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu województwa śląskiego – zasady i tryb udzielania dotacji określa Uchwała nr V/9/6/2015 Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 25 maja 2015 r. w sprawie przyjęcia zasad udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Dotacje z budżetu powiatu gliwickiego – zasady udzielania dotacji określa Uchwała nr XXXVIII/290/2018 Rady Powiatu Gliwickiego z dnia 26 kwietnia 2018 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu Gliwickiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu Gminy Toszek – reguluje Uchwała nr XLV/494/2014 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 28 maja 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zmieniona Uchwałą nr XLV/513/2014 Rady Miejskiej w Toszku z dnia 17 września 2014 r.

Niniejsza uchwała konkretyzuje te postanowienia stawiając sobie za cel inicjowanie szerzej pojętej akcji konserwatorskiej poprzez wspieranie i uzupełnianie działań podjętych przez właścicieli lub posiadaczy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków – dla zapewnienia ochrony i konserwacji najbardziej wartościowych elementów substancji zabytkowej, mających istotne znaczenie w kreowaniu wizerunku gminy. Wnioski należy kierować do Burmistrza Toszka, w terminie do 15 września roku poprzedzającego rok budżetowy.

W ostatnich latach udzielono następujących dotacji:

2014 r.:

- udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 14 811,22 zł z przeznaczeniem na realizację zadania pn.: „Wymiana kinkietów oświetlających główną nawę Kościoła z dwu świecznikowych na trzy świecznikowe i z jedno świecznikowych na dwu świecznikowe wraz z wymianą kinkietów oświetlających nawy boczne i obrazy stacji Drogi Krzyżowej z jedno świecznikowych na dwu świecznikowe” dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku;
- udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 15 000,00 zł z przeznaczeniem na realizację zadania pn.: „Prace remontowo konserwatorskie XVII wiecznej drewnianej dzwonnicy” dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Marcina Biskupa w Paczynie;

2017 r. – udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 10 000,00 zł z przeznaczeniem na prace konserwatorskie barokowego obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem tzw. „Toszeckiej” polegające na zabezpieczeniu i wzmocnieniu substancji zabytkowej dzieła sztuki w ramach zadania pn.: „Prace konserwatorskie obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem (tzw. „Toszeckiej”)” przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków pod nr B/627/92 dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku;

2018 r. – udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 50 000,00 zł na realizację zadania pn.: „Renowacja witraży sakralnych znajdujących się w zabytkowym kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku”;

2019 r. – udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 49 500,00 zł na realizację zadania pn.: „Wykonanie prac konserwatorskich (II etap) na elementach polichromowanych i złożonych konstrukcji kosza ambony wraz z elementami dekoracji snycerskich i rzeźb” w kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku;

2020 r. – udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 50 000,00 zł Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku z przeznaczeniem na: „Wykonanie prac konserwatorskich na elementach polichromowanych i złożonych konstrukcji ołtarza św. Jana Nepomucena wraz z elementami dekoracji snycerskich i rzeźb”;

2021 r. – udzielenie dotacji celowej z budżetu Gminy Toszek w wysokości 50 000,00 zł Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku z przeznaczeniem na realizację zadania pn.: „Renowacja 4 witraży sakralnych znajdujących się w prezbiterium w zabytkowym kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku”.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- adaptacja obiektów zabytkowych,
- architektura i budownictwo drewniane,
- architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach

objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów, obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, jak naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu dysponuje Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9 poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

• Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej.

Jedynie wstępny projekt Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 Priorytet VI – Śląskie bliżej mieszkańców, przewiduje zakres interwencji odnoszący się do dziedzictwa kulturowego.

10. Podsumowanie

Gmina Toszek sprawnie zarządza i sprawuje opiekę nad obiektami zabytkowymi na terenie gminy. Zadanie to realizowane są między innymi poprzez sporządzanie dokumentu, który wytacza kierunki działania w tym obszarze, tj. Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Toszek.

Ważnym elementem GPOnZ jest rozwój i promocja walorów turystycznych gminy, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych, bogactwa przyrody oraz regionalnej tradycji. Dokument akcentuje rolę miasta w zachowaniu unikatowych cech obiektów zabytkowych oraz lokalnej specyfiki budowlanej poprzez uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień związanych z ochroną zabytków.

Ponadto wysoka aktywność instytucji kultury jest niezwykle istotnym elementem realizacji zadań edukacyjnych w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego. Oferta tych placówek jest bardzo atrakcyjna, systematycznie zmieniana i uzupełniana, dzięki czemu licznie przyciągają odbiorców, edukując i promując lokalne dziedzictwo.

GPOnZ podkreśla rolę całej społeczności lokalnej – właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, jednostek organizacyjnych gminy, władz samorządowych oraz wszystkich mieszkańców w zachowaniu miejscowego dziedzictwa kulturowego.

11. Bibliografia

1. Konstytucja RP (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
2. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków.
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
12. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
13. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
16. Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę.
17. Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych.
18. Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:
19. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
20. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
21. www.gov.pl.
22. www.slaskie.pl.
23. <https://isap.sejm.gov.pl/>.
24. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Toszku.
25. Materiały udostępnione przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach.
26. Gminny program opieki nad zabytkami gminy miejsko-wiejskiej Toszek na lata 2014-2017, Pracownia Dokumentacji Zabytków ALMA.
27. F. TRIEST, Topographischen Handbuch von Oberschlesien., 1865, s. 805.
28. E. KLOS, M. RODE, W. STEPF, Die Bau u. Kunstolenkmaler des kreises Tost - Gleiwitz, Breslau 1943.
29. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce., T. VI, z. 5: Powiat Gliwicki., Warszawa 1966.
30. E. WIECZOREK, K. SOIDA, Koleją wąskotorową do Rud., Katowice 2002.
31. Sztuka Górnego Śląska od średniowiecza do końca XX w., p. red. E. Chojeckiej, Katowice 2004;
32. Zabytki Sztuki w Polsce. Śląsk., Warszawa 2006.

12. Spis tabel, rysunków i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Toszek.
2. Tabela nr 2. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Toszek.
3. Tabela nr 3. Stanowiska archeologiczne ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków Gminy Toszek.
4. Tabela nr 4. Analiza SWOT.
5. Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach wyznaczonych priorytetów.
6. Rysunek nr 1. Obszar wyznaczony do rewitalizacji.
7. Rysunki nr 2, 3, 4, 5. Roczniki Toszecki, źródło: Internet, toszek.pl.
8. Zdjęcia nr 1, 2. Rynek w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
9. Zdjęcie nr 3. Widok na rynek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
10. Zdjęcie nr 4. Widok na cały rynek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku..
11. Zdjęcie nr 5. Widok na Urząd Miasta w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku
12. Zdjęcie nr 6. Ratusz w Toszku, Zdjęcia nr 1, 2. Rynek w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
13. Zdjęcia nr 8, 9. Zamek w Toszku – budynek bramny, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
14. Zdjęcie nr 10. Zamek w Toszku – baszta, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
15. Zdjęcie nr 11. Zamek w Toszku – mury, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
16. Zdjęcia nr 12, 13. Zamek – budynek bramny, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
17. Zdjęcie nr 14. Zamek w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
18. Zdjęcie nr 15. Tablica informacyjna przy zamku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
19. Zdjęcia nr 16, 17. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
20. Zdjęcia nr 18, 19. Kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
21. Zdjęcia nr 20, 21. Ambona i ołtarz główny w kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
22. Zdjęcia nr 22, 23. Ołtarze boczne w kościele parafialnym pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
23. Zdjęcia nr 24, 25. Kościół pw. świętej Barbary w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
24. Zdjęcia nr 26, 27. Kaplica pw. św. Anny w Ligocie Toszeckiej, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
25. Zdjęcia nr 28, 29. Kaplica pw. św. Anny w Ligocie Toszeckiej, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
26. Zdjęcia nr 30, 31. Kościół pw. św. Marcina w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
27. Zdjęcie nr 32. Dzwonnica i kościół pw. św. Marcina w Paczynie, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
28. Zdjęcia nr 33, 34. Dom Bractwa Strzeleckiego w Toszku, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku
29. Zdjęcia nr 35, 36, 37. Kapliczki w Ciochowicach, Pisarzowicach i w Wilkowiczach, źródło: archiwum Urzędu Miejskiego w Toszku.
30. Zdjęcie nr 38. Cmentarz parafialny w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
31. Zdjęcie nr 39. Cmentarz parafialny w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
32. Zdjęcie nr 40. Cmentarz rzymsko-katolicki w Pniowie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
33. Zdjęcie nr 41. Cmentarz rzymsko-katolicki w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
34. Zdjęcia nr 42, 43. Cmentarz przykościelny w Kotulinie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
35. Zdjęcia nr 44, 45. Cmentarz żydowski w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
36. Zdjęcie nr 46. Dwór w Paczynie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
37. Zdjęcie nr 47. Ruiny pałacu w Pniowie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
38. Zdjęcia nr 48, 49. Pałac w Kotliszowicach, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
39. Zdjęcia nr 50, 51. Pałac w Kotulinie, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
40. Zdjęcia nr 52, 53. Zabudowa Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.

41. Zdjęcie nr 54. Zabudowa Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.
42. Zdjęcie nr 55. Figura św. Jana Nepomucena na Rynku w Toszku, źródło: archiwum własne, Jakub Danielski.

3. Załącznik

Załącznik nr 1. Wykaz obiektów zabytkowych Gminy Toszek do Zarządzenia nr 0050.169.2020 Burmistrza Toszka z dnia 4 sierpnia 2020 r.

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1	śląskie	gliwicki	Boguszyce	44-180	ul. Wiejska/ul. Leśna	kapliczka domkowa	66 126/45	murowana cegła	1932 r.		
2	śląskie	gliwicki	Ciochowice	44-180	ul. Wiejska 1/ ul. Toszecka	krzyż przydrożny	3	murowany otynkowany	1901 r.		
3	śląskie	gliwicki	Ciochowice	44-180	ul. Wiejska 8	kapliczka pw. św. Marii Magdaleny	63	murowana otynkowana	1809 r.		
4	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Szkolna 5	krzyż przydrożny	102	murowany otynkowany	1905 r.		
5	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	na zach. od ul. Szkolnej	krzyż przydrożny z postacią Jezusa i niszą w cokole	447/32	murowany otynkowany	105 r.		
6	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wielowiejska 3G	czworak	14/2	murowany otynkowany	1827 r.	A/305/60	10.03.1960
7	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wielowiejska	aleja	6/5 5/56 26		poł. XIX w.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/1380/88	
8	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wielowiejska	dwór	5/51	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	A/1380/88	09.11.1988
9	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wiejska/ Wielowiejska	park	5/40 5/46 5/51 5/54 5/55 6/5 26		poł. XIX w.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/1380/88	
10	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wiejska 3M	budynek mieszkalny	5/45	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/1380/88	
11	śląskie	gliwicki	Kotliszowice	44-180	ul. Wiejska (obok nr 13)	kapliczka św. Jana Nepomucena z wieżyczką na sygnaturkę	156/86	murowana otynkowana	kon. XIX w.		
12	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 10 i 10A	zajazd	793/218	murowany otynkowany	2 poł. XIX w.		
13	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 11	kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	744/221	murowany otynkowany	1909-1911 r.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
14	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 11 (przy cmentarzu)	krzyż - Boża Męka	744/221	murowany otynkowany	1888 r.		
15	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 11 (przy kościele)	krzyż misyjny	744/221	murowany otynkowany	1904 r.		
16	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 11	cmentarz przykościelny	744/221		XVI w.		
17	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 13	dwór	824	murowany otynkowany	1873 r.		
18	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 13	park dworski	38/21		1873 r.		
19	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka 20B, 20D	czworak	38/13	murowany otynkowany	XIX w.		
20	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka	gorzelnia	38/10	murowana otynkowana	3 ćw. XIX w.		
21	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka	obora	38/20	murowany otynkowany	XIX w.		
22	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Gliwicka	spichlerz	38/20	murowana otynkowana	XIX w.		
23	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Kolejowa/ ul. Świbska	kapliczka słupowa	430/198	murowana otynkowana	XVIII/XIX w.		
24	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Kotulińska	transformator słupowy	24	murowany cegła otynkowany	pocz. XX w.		
25	śląskie	gliwicki	Kotulin	44-180	ul. Kotulińska/ ul. Wiejska	kapliczka słupowa	32	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
26	śląskie	gliwicki	Kotulin Mały	44-180	ul. Nowogoczyska/ ul. Skalna	kapliczka	26 29 35	murowana otynkowana	kon. XIX w./1979 r.		
27	śląskie	gliwicki	Kotulin Mały	44-180	ul. Nowogoczyska/ ul. Skalna	krzyż przydrożny	26	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
28	śląskie	gliwicki	Ligota Toszecka	44-180	ul. Kotulińska/ ul. Laura	kapliczka słupowa	75/23	murowana otynkowana	XVIII w.		
29	śląskie	gliwicki	Ligota Toszecka	44-180	ul. Toszecka/ ul. Szkolna	kapliczka przydrożna	584/52	murowana otynkowana	1935 r. (figura XVIII w.)		
30	śląskie	gliwicki	Ligota Toszecka	44-180	ul. Wiejska (za nr 17)	kaplica pw. św. Anny	687/131	murowana otynkowana	1720 r.	A/304/60	07.03.1960
31	śląskie	gliwicki	Ligota Toszecka	44-180	ul. Wiejska (przed kaplicą)	krzyż przydrożny	687/131	murowany otynkowany	1911 r.		
32	śląskie	gliwicki	Ligota Toszecka	44-180	na północ od wsi, przy drodze do Płużnicy	krzyż przydrożny	659/70	murowany otynkowany	1910 r.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
33	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Leśniczówka	cmentarz rzymsko-katolicki	459/159		2 poł. XIX w.		
34	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska 6	dwór	31/19	murowany	1820 r.	A/299/60	07.03.1960
35	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska	obora	32	murowana	1820 r.	A/297/60	07.03.1960
36	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska	oficyna dworska (zachodnia)	31/19	murowana	1820 r.	A/298/60	07.03.1960
37	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska 67	kościół parafialny pw. św. Marcina Biskupa	525/147	murowany otynkowany	1931 r.		
38	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska 67	dzwonnica przy kościele parafialnym pw. św. Marcina	525/147	drewniana	1679 r.	A/300/60	07.03.1960
39	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska/ ul. Klasztorna	kapliczka domkowa	43	murowana otynkowana	1 ćw. XIX w.		
40	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska/ul. Leśna	krzyż przydrożny	234/54	murowany otynkowany	przełom XIX i XX w.		
41	śląskie	gliwicki	Paczyna	44-120	ul. Wiejska/ ul. Leśniczówka	krzyż przydrożny	1197/150	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
42	śląskie	gliwicki	Paczynka	44-120	ul. Wiejska 11	krzyż przydrożny	548/79	murowany otynkowany	1901 r.		
43	śląskie	gliwicki	Paczynka	44-120	ul. Wiejska (naprzeciwko numeru 2)	kapliczka domkowa	359/45	murowana otynkowana	XVIII w.		
44	śląskie	gliwicki	Paczynka	44-120	ul. Wiejska (naprzeciwko numeru 6)	kapliczka domkowa	540/78	murowana cegła	XIX w.		
45	śląskie	gliwicki	Paczynka	44-120	ul. Wiejska (przy granicy gminy z Pyskowicami)	krzyż przydrożny z postacią Jezusa i figurą Matki Boskiej w niszy	713/34	kamienny, wtrónie polichromowany	1896 r.		
46	śląskie	gliwicki	Pawłowice	44-180	ul. Wiejska (przed nr 4)	krzyż przydrożny	221/108	murowany otynkowany	1909 r.		
47	śląskie	gliwicki	Pawłowice	44-180	ul. Wiejska/ul. Leśna	krzyż przydrożny	304/6	murowany otynkowany	1909 r.		
48	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	budynek mieszkalny	1/19	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
49	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	kuźnia	1/20	murowana otynkowana	pocz. XX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
50	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	obora	1/20	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
51	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	spichlerz	1/20	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
52	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	stajnie	1/20	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
53	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Gliwicka 2	stodoła	1/20	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
54	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Wiejska/ul. Leśna	kaplica	418/163	murowana otynkowana	1930 r.		
55	śląskie	gliwicki	Pisarzowice	44-180	ul. Wiejska (obok kaplicy)	krzyż przydrożny	418/163	murowana otynkowana	1906 r.		
56	śląskie	gliwicki	Płużniczka	44-180	ul. Strzelecka/ ul. Wiejska	krzyż przydrożny	117/130	murowany otynkowany	1893 r.		
57	śląskie	gliwicki	Płużniczka	44-180	ul. Wiejska (przed nr 18)	kapliczka domkowa św. Jana Nepomucena	183/51	murowana otynkowana	XVIII/XIX w.		
58	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Górna 2	pałac	1059/8	murowany otynkowany	1770/1840 r.	A/291/60	07.03.1960
59	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Górna, ul. Wiejska	park	272, 1059/8, 1060/8, 1061/8		XVIII/XIX w.	na terenie obszaru wpisanego do rejestru zabytków pod nr A/291/60	
60	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Paczyńska 2	krzyż przydrożny	950/42	kamienny	1905 r.		
61	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska	cmentarz rzymsko-katolicki	52		XVI-XX w.		
62	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (na terenie cmentarza)	kaplica grobowa	52	murowana	2 poł. XVIII w.		
63	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (na terenie cmentarza)	krzyż z postacią Jezusa	52	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
64	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (obok cmentarza)	kapliczka św. Jana Nepomucena	324/38	murowana otynkowana	XIX w.		
65	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (obok cmentarza)	obelisk	748/311	murowany	lata 20. XX w.		
66	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (droga do folwarku)	krzyż przydrożny	28	murowany otynkowany	pocz. XX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
67	śląskie	gliwicki	Pniów	44-120	ul. Wiejska (droga do folwarku)	krzyż pamięci	835/12	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
68	śląskie	gliwicki	Proboszczowice	44-180	ul. Nogowczycka (obok nr 17)	krzyż przydrożny	176	murowany otynkowany	1921 r.		
69	śląskie	gliwicki	Proboszczowice	44-180	ul. Wiejska (naprzeciwko nr 19)	kapliczka	60	murowana otynkowana	1908 r.		
70	śląskie	gliwicki	Sarnów	44-180	ul. Wiejska (obok nr 19)	krzyż przydrożny z postacią Jezusa	362/149	murowany otynkowany	1886 r.		
71	śląskie	gliwicki	Sarnów	44-180	ul. Wiejska (obok nr 25)	kapliczka z wieżą na sygnaturkę	369/175	murowany otynkowany	1871 r.		
72	śląskie	gliwicki	Sarnów	44-180	ul. Wiejska (obok nr 56)	krzyż przydrożny z postacią Jezusa	378/169	murowany	1881 r.		
73	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 2	ratusz ob. UM	1103/97	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	A/682/2020	10.03.1960 (przeniesiony do księgi rejestru zabytków nieruchomości województwa śląskiego ("A") zawiadomieniem z dnia 23 lipca 2020 r.)
74	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 3	budynek mieszkalny	629/80	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
75	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 4	budynek mieszkalny	1100/97	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
76	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 5	restauracja	630/80 631/80	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
77	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 6	budynek mieszkalny	1101/97	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
78	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 8	budynek mieszkalny	1102/97	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
79	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 9	budynek mieszkalny	1315/68	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
80	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 11	budynek mieszkalny	1314/68	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
81	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 13	budynek mieszkalny	1314/68	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
82	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 15	budynek mieszkalny	822/68	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
83	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 17	budynek mieszkalny	1313/68	murowany otynkowany	kon. XIX w.		
84	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 19	budynek mieszkalny	1312/68	murowany cegła	kon. XIX/pocz. XX w.		
85	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Bolesława Chrobrego 21	budynek mieszkalny	1177/68	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
86	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 5	budynek mieszkalny	650/11, 198/25	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
87	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 9	budynek mieszkalny	201/25, 414/105	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
88	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 17	prewitorium	356/5	murowane otynkowane	kon. XIX w.		
89	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 21	przedszkole	244/5	murowane otynkowane	lata 20. XX w.		
90	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 23	budynek mieszkalny	245/5	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
91	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 27	szkoła	223/5 260/5	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
92	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 29	budynek mieszkalny	227/5	murowany otynkowany	I poł. XX w.		
93	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa 30	poczta	387/134	murowana otynkowana	1910 r.		
94	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Dworcowa/ul. Polna	kapliczka wnękowa	132/6	murowana otynkowana	przełom XVIII i XIX w.		
95	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 1 i 1A	budynek mieszkalny	1597/232	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
96	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 3B	budynek mieszkalny	1596/232	murowany otynkowany	1911 r.		
97	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5C	budynek mieszkalny	1595/232	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
98	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5D	budynek szpitalny	1599/232	murowany cegła	kon. XIX w.		
99	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5E	budynek	1599/232	murowany	kon. XIX/pocz.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
						administracji		otynkowany	XX w.		
100	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5M	budynek mieszkalno-administracyjny	1599/232	murowany cegła	kon. XIX w.		
101	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5O	budynek szpitalny	1599/232	murowany cegła	kon. XIX w.		
102	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 5S	budynek szpitalny	1599/232	murowany cegła	kon. XIX/pocz. XX w.		
103	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka (obok 5Ł)	budynek mieszkalny	1599/232	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
104	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 8	budynek mieszkalno-usługowy	475/218	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
105	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 12	budynek mieszkalny	1328/212	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
106	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 13	budynek mieszkalno-usługowy	1672/107	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
107	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 15	budynek mieszkalny	1648/106	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
108	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 20	budynek mieszkalny	1470/112	murowany otynkowany	XX w.		
109	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 24	budynek mieszkalny	1563/203	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
110	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka 34	budynek mieszkalno-usługowy	1288/66	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
111	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka (naprzeciw nr 6)	wieża ciśnień	310/93	murowana cegła	1927 r.		
112	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka/ul. Wąska (naprzeciw szpitala)	kapliczka wnękowa	1311/112	murowana cegła	XVIII/XIX w.		
113	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Gliwicka/ul. Wielowiejska	kapliczka domkowa pw. Matki Boskiej Piekarskiej	196	murowana otynkowana	XIX w.		
114	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Głowackiego 2	budynek mieszkalny	1253/181	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
115	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Górnośląska 1	budynek przychodni	346/105	murowany cegła	pocz. XX w.		
116	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Górnośląska 4	budynek mieszkalny	1277/140	murowany cegła	kon. XIX/pocz. XX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
117	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Górnośląska (obok numeru 21)	krzyż - Boża Męka	317/69	murowany	3 ćw. XIX-pocz. XX w.		
118	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Harcerska 1	budynek mieszkalny	317/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
119	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Harcerska 3	budynek mieszkalny	318/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
120	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kilińskiego 1	budynek mieszkalny	1371/95	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
121	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kilińskiego 2	budynek mieszkalny	1091/98	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
122	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kilińskiego 4	budynek mieszkalny	1529/98	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
123	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej 1	budynek mieszkalny	556/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
124	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej 3	budynek mieszkalny	525/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
125	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej 7	budynek mieszkalny	311/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
126	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej 8	budynek mieszkalny	484/4	murowany otynkowany	XX w.		
127	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej 9	budynek mieszkalny	558/240	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
128	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Konopnickiej (koło nr 29)	kapliczka	333/204	murowana otynkowana	XIX/XX w.		
129	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kościelna 3	kościół parafialny pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	90	murowany	XV w.	A/341/60	07.03.1960
130	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kościelna 3	kaplica przy kościele pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	84	murowany	XVI-XX w.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/341/60	
131	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kościelna 3 (teren kościoła)	kapliczka wnękowa Madonny z Dzieciątkiem	90	murowana	?	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/341/60	
132	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kościelna 3 (teren kościoła)	krzyż-Boża Męka	487/89	murowany	1871 r.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/341/60	

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
133	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Kościelna 3 (teren kościoła)	krzyż-Boża Męka z figurą Matki Bożej we wnęce	487/89	murowany	1871 r.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/341/60	
134	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Krótka 1	budynek mieszkalny	1227/73	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
135	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Krótka 3	budynek mieszkalny	1486/73	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
136	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ludowa (za numerem 15)	budynek gospodarczy	620/96	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
137	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 1	budynek mieszkalny	1520/212	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
138	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 2	budynek mieszkalny	450/214	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
139	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 3	budynek mieszkalny	452/212	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
140	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 4 i 6	budynek mieszkalny	464/214, 463/214	murowany otynkowany	lata 20. XX w.		
141	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 5	budynek mieszkalny	472/212	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
142	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 8	budynek mieszkalny	476/214	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
143	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Miarki 10	budynek mieszkalny	470/214	murowany otynkowany	1 poł. XX w.		
144	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Młyńska 2	budynek mieszkalny	1288/66	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
145	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Młyńska 4	budynek mieszkalny	1393/60	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
146	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Młyńska 6	budynek mieszkalny	1193/54 1593/54	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
147	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Młyńska/ ul. Podwale	stodoła	369/22	murowana otynkowana	kon. XIX/pocz. XX w.		
148	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ogrodowa 1	budynek mieszkalny	367/42	murowany ceglany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
149	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ogrodowa 3	budynek mieszkalny	47	murowany otynkowany	XX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
150	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Parkowa	kaplica cmentarna pw. św. Barbary	253/16	murowana	1730 r.	A/339/60	07.03.1960
151	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 1	budynek mieszkalny	272/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
152	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 3	budynek mieszkalny	273/70	murowany	XIX w.	A/1053/69	07.06.1969
153	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 5	budynek mieszkalny	274/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
154	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 7	budynek mieszkalny	276/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
155	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 9	budynek mieszkalny	277/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
156	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 11	budynek mieszkalny	268/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
157	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 15	budynek mieszkalny	270/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
158	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 17=Limanowskiego 1	budynek mieszkalny	271/70	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
159	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 19	budynek mieszkalny	1170/68	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
160	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Piastowska 21	budynek mieszkalny	1170/68	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
161	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Powstańców 1	budynek mieszkalny	1076/93	murowany cegła otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
162	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Powstańców 2	budynek mieszkalny	1278/91	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
163	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Powstańców 4	budynek mieszkalny	1278/91	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
164	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 2	budynek mieszkalny	625/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
165	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 4	budynek mieszkalny	627/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
166	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 6	budynek mieszkalny	641/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
167	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 8	budynek mieszkalny	643/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
168	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 10	budynek mieszkalny	645/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
169	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 12	budynek mieszkalny	332/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
170	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 14	budynek mieszkalny	1370/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
171	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Ratuszowa 15	budynek mieszkalny	1101/97	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
172	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 2	budynek mieszkalny narożny	1122/93	murowany otynkowany	XIX w.	A/1054/69	07.06.1969
173	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 3	budynek mieszkalny	1135/93	murowany otynkowany	XIX w.	A/1055/69	07.06.1969
174	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 4	budynek mieszkalny	1393/93	murowany otynkowany	XIX w.	A/335/60	10.03.1960
175	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 5	dom	1319/93	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	A/334/60	10.03.1960
176	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 6	budynek mieszkalny	1318/93	murowany otynkowany	XIX w.	A/1056/69	07.06.1969
177	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 7	budynek mieszkalny	362/93	murowany otynkowany	XIX w.	A/1057/69	07.06.1969
178	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 8	dom	1229/93	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	A/333/60	10.03.1960
179	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 10	budynek mieszkalny	1279/91	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
180	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 11	budynek mieszkalny	1280/91	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
181	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 12	budynek mieszkalny	1387/87	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
182	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 13	budynek mieszkalny	1264/87	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
183	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 15	budynek mieszkalny	1334/75	murowany otynkowany	XIX w.	A/1058/69	07.06.1969
184	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 16	budynek mieszkalny	1335/75	murowany otynkowany	XIX w.	A/1059/69	07.06.1969
185	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 17	budynek mieszkalny	1244/75	murowany otynkowany	XIX w.	A/1060/69	07.06.1969
186	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 18	dom	1090/75	murowany otynkowany	1 poł. XIX w.	A/332/60	10.03.1960
187	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 19	dom	1310/75	murowany otynkowany	kon. XVIII w.	A/331/60	10.03.1960
188	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 20	budynek mieszkalny	1160/75	murowany	XIX w.	A/1061/69	15.07.1969

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
								otynkowany			
189	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 21	budynek mieszkalny	1150/75	murowany otynkowany	XIX w.	A/1062/69	15.07.1969
190	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek 22	dom	351/80	murowany otynkowany	I poł. XIX w.	A/330/60	10.03.1960
191	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	Rynek	kolumna św. Jana Nepomucena	82	murowana otynkowana	1725 r.	B/612/91	31.10.1991
192	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Stary Młyn 2	budynek mieszkalny	535/12	murowany otynkowany	XX w.		
193	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 14/ ul. Powstańców	budynek mieszkalny	647/101	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
194	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 17	Dom Sierot	1509/131	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
195	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 19	dom	12	murowany otynkowany	1820 r.	A/328/68	20.12.1968
196	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 21	Dom Bractwa Strzeleckiego	175/11	murowany otynkowany	I poł. XIX w.	A/336/60	10.03.1960
197	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 23	Dom Dolny	175/11	murowany otynkowany	I poł. XIX w.	A/337/60	10.03.1960
198	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 45	gorzelnia	185/16	murowany cegła	1896 r.		
199	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 45	magazyn	142/16	murowany otynkowany	1896 r.		
200	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 45	spichrz zbożowy	179/16	murowany otynkowany	1896 r.		
201	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 45	warzywnia	142/16	murowany otynkowany	1896 r.		
202	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka 47	budynek mieszkalny	142/16	murowany otynkowany	1896 r.		
203	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Strzelecka/ ul. Boguszycka	kapliczka domkowa św. Jana Nepomucena	142/16	murowana otynkowana	1932 r.		
204	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 3	budynek mieszkalny	633/78	murowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
205	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 5	budynek mieszkalny	1104/78	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
206	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 7	budynek mieszkalny	1082/78	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
207	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 11	budynek mieszkalny	1094/78	murowany	kon. XIX/pocz.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
								otynkowany	XX w.		
208	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 13	budynek mieszkalny	1159/78	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
209	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szewska 15	budynek mieszkalny	1141/78	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
210	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Szpitalna 2	budynek mieszkalny	1086/73	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
211	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Tarnogórska 2	budynek mieszkalny	1422/193	murowany cegła otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
212	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wiejska/ ul. Młyńska	krzyż przydrożny	1406/28	kamienny	1875 r.		
213	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska 1	budynek mieszkalny	1396/64	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
214	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska 5	budynek mieszkalny	799/62 800/62	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
215	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska 7	budynek mieszkalny	1478/62	murowany otynkowany	pocz. XX w.		
216	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska 9	budynek mieszkalny	801/62 802/62	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
217	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska 11	budynek mieszkalny	803/62 804/62	murowany otynkowany	kon. XIX/pocz. XX w.		
218	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska	cmentarz ewangelicki, ob. komunalny	308/33 343/42 1399/31		XVIII/XIX-XX w.		
219	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska (dawny cm. ewang.)	kapliczka	308/33	murowana otynkowana	pocz. XX w.		
220	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wielowiejska	dawny cmentarz żydowski	61 207/73 208/73		1 poł. XIX w.		
221	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 3	budynek mieszkalny	264/103	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
222	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 5	budynek mieszkalny	262/103	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
223	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 6	budynek mieszkalny	642/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
224	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 7	budynek mieszkalny	364/103	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
225	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 8	budynek mieszkalny	626/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
226	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 9	budynek mieszkalny	258/103	murowany	2 ćw. XIX w.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
								otynkowany			
227	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 10	budynek mieszkalny	624/95	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
228	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 11	budynek mieszkalny	257/103	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
229	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 12	budynek mieszkalny	1392/93	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
230	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 13	budynek mieszkalny	1138/101	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
231	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 14	budynek mieszkalny	362/93	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
232	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 16	budynek mieszkalny	1229/93	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
233	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 17	budynek mieszkalny	1137/101	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
234	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Wolności 19	budynek mieszkalny	1124/101	murowany otynkowany	2 ćw. XIX w.		
235	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 1	plebania kościoła parafialnego	85	murowana	1747-1750	A/340/60	07.03.1960
236	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 2	budynek mieszkalny	814/73	murowany otynkowany	XIX/XX w.		
237	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 4	budynek mieszkalny	1114/73	murowany otynkowany	XIX/XX w.		
238	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 6	budynek mieszkalny	1078/78	murowany otynkowany	XIX/XX w.		
239	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 10	fosa	26 29/27 140/25		nieokreślone	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/338/60	
240	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 10	ogród	26 28/27 29/27 140/25 280/33 287/11 292/215 294/226		2 poł. XVII w.	obiekt na terenie wpisanym do rejestru A/338/60	
241	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Zamkowa 10	zamek obronny	26	murowany	XV w.	A/338/60	07.03.1960
242	śląskie	gliwicki	Wilkowiczki	44-180	ul. Kotliszowicka (w pobliżu folwarku)	kapliczka słupowa	351/84	murowana otynkowana	ok. 1910 r.		

Lp	Woj.	Powiat	Miejscowość	Kod	Adres	Obiekt	Nr ewid. działki	Stan zachowania	Datowanie	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
243	śląskie	gliwicki	Wilkowiczki	44-180	ul. Toszecka/ ul. Leśna	kapliczka neogotycka	68	murowana otynkowana	1907 r.		
244	śląskie	gliwicki	Wilkowiczki	44-180	ul. Toszecka/ ul. Leśna	krzyż przydrożny z postacią Ukrzyżowanego	67	murowany otynkowany	1910 r.		
245	śląskie	gliwicki	Toszek	44-180	ul. Krasieńskiego 1-17 i ul. Poprzeczna 1,3,5,7,9	zespół zabudowy mieszkaniowej		dostateczny	lata 30. XX w.		28.03.2018

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 1372 z późn. zm.) do zadań własnych gminy należą sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Ponadto przepis art. 87 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2021 poz. 710 z późn. zm., dalej: "u.o.z.o.z.") nakłada na organ wykonawczy jednostek samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Przyjęcie „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Toszek na lata 2022-2025” (dalej: "GPOnZ") przyczyni się do realizacji podstawowych zadań nałożonych na gminę poprzez zachowanie dziedzictwa kulturowego, zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie jej atrakcyjnego wizerunku na zewnątrz.

GPOnZ ma w szczególności na celu:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dokument jest ponadto podstawą działań zmierzających do pozyskiwania środków pozabudżetowych na renowację obiektów z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Kulturowego i Sportu. Jednocześnie u.o.z.o.z. pozwala Gminie Toszek udzielać dotacji celowych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Przedmiotowy Program uzyskał wymaganą przepisem art. 87 ust. 3 u.o.z.o.z. pozytywną opinię Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach oraz został skonsultowany z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Mając na uwadze powyższe, przyjęcie niniejszej uchwały wydaje się w pełni uzasadnione.